

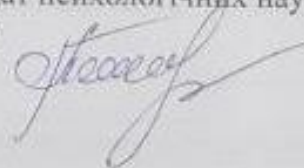
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра психології

На правах рукопису

КРИВИЧ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА
ОСОБЛИВОСТІ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ НА ПОЧАТКОВІЙ СТАДІЇ
ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Психологія
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник: **Пашко
Антоніна Олександрівна**
кандидат психологічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол засідання кафедри
№ 10 від 15.04 2024 р.
Завідувач кафедри
Людмила ПРИСНЯКОВА
Нормоконтроль
Наталія СЕРГІЄНКО

Дніпро, 2024

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра	психології
Освітній ступінь	магістр
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	«Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

 **Людмила
ПРИСНЯКОВА**

(підпис)

12. 02.2024

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Кривич Олександра Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи: «Особливості подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодій сім'ї»

2. Науковий керівник: Пашко Антоніна Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру 12 лютого

4. Мета кваліфікаційної роботи: Виявити особливості подружніх конфліктних відносин в молодій сім'ї, які фактори впливають на причини їх

виникненню.

5. Завдання кваліфікаційної роботи: 1) Дослідити наукову літературу по темі подружні конфлікти в молодих сім'ях.

2) Виявити психологічні особливості причин конфліктів молодят після весілля.

3) Проаналізувати методи та способи профілактики конфліктів та оптимізації подружніх взаємин.

4) Провести емпіричне дослідження та здійснити аналіз результатів.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми роботи	10.09-20.09.24	Виконано
2	Написання вступу (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	20.09-21.10.24	Виконано
3	Підготовка і написання першого розділу роботи	21.10-19.11.24	Виконано
4	Написання другого розділу	19.11-03.12.24	Виконано
5	Проведення дослідження та аналіз зібраних даних	03.12-27.12.24	Виконано
6	Написання третього емпіричного розділу	27.12-10.01.24	Виконано
7	Формування висновків, списку літератури та додатків	10.01-17.01.24	Виконано
8	Предзахист кваліфікаційної роботи	18.01.24	Виконано
9	Передача магістерської роботи на кафедрі	12.02.24	Виконано

Науковий керівник

Здобувач вищої освіти

 (підпис)

 (підпис)

Антоніна ПАШКО

Олександра КРИВИЧ

Дата видавання завдання 16.09.2024

АНОТАЦІЯ

Кривич О. О., Особливості подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВВПЗ ДГУ, Дніпро, 2024.

Магістерська робота присвячена дослідженню питання особливостей подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї. Метою дослідження було виявити особливості подружніх конфліктних відносин в молодій сім'ї, які фактори впливають на причини їх виникнення.

Для успішного досягнення поставленої мети в теоретичних розділах розглядаються психологічні особливості подружніх конфліктів в молодій сім'ї та їх причини, описуються способи та методи подолання та профілактики конфліктних ситуацій в молодому подружжі. В емпіричному розділі здійснений аналіз причин виникнення конфліктів та найбільш конфліктні сфери сімейного життя.

Результатом проведеного дослідження є висновок, що молоді сім'ї у віковій категорії від 26 до 30 років краще комунікують між собою та мають більший рівень задоволеності шлюбом, а також ми виявили, що в трьох вікових групах різні причини конфліктів.

Ключові слова: КОНФЛІКТ, МОЛОДА СІМ'Я, ПОДРУЖЖЯ, КОНФЛІКТНА СИТУАЦІЯ, ПРИЧИНИ КОНФЛІКТУ.

Список публікацій здобувача вищої освіти:

1) Кривич О., Пашко А., Особливості подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї// Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Vienna, Austria. 2024.

2) Кривич О., Пашко А. Психологічні причини подружніх конфлікти в молодій сім'ї // Modern problems of science, education and society. Proceedings of

the 11th International scientific and practical conference. SPC “Sciconf.com.ua”.
Barcelona, Spain. 2024.

ABSTRACT

Kryvych O. O., Peculiarities of marital conflicts at the initial stage of the life cycle of a young family / Qualification work for obtaining the educational degree “master” in the specialty 053 “Psychology” (educational-professional program “Psychology”). VNPZ DGU, Dnipro, 2024.

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of marital conflicts at the initial stage of the life cycle of a young family. The purpose of the study was to reveal the peculiarities of marital conflict relations in a young family, which factors influence the reasons for their occurrence. In order to successfully achieve the set goal, the psychological features of marital conflicts in a young family and their causes are considered in the theoretical sections, and the ways and methods of overcoming and preventing conflict situations in a young couple are described. The empirical section analyzes the causes of conflicts and the most conflicting areas of family life.

The result of the conducted research is the conclusion that young families in the age categories from 26 to 30 communicate better with each other and have a higher level of satisfaction with marriage, as well as mine, that the three age groups have different causes of conflicts.

Keywords: CONFLICT, YOUNG FAMILY, MARRIED COUPLE, CONFLICT SITUATION, CAUSES OF CONFLICT.

List of publications of the applicant for higher education:

1) Kryvych O., Pashko A. Peculiarities of marital conflicts at the initial stage of the life cycle of a young family// Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Vienna, Austria. 2024.

2) Kryvych O., Pashko A. Psychological causes of marital conflicts in a young family // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC “Sciconf.com.ua”. Barcelona, Spain. 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї	12
1.1. Теоретичні підходи до вивчення психологічних особливостей молодої сім'ї	12
1.2. Поняття та характеристика сімейних конфліктів	19
1.3. Психологічні причини подружніх конфліктів у молодій сім'ї.....	25
Висновкт до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ І ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДОМУ ПОДРУЖЖІ	35
2.1. Основні способи попередження і вирішення сімейних конфліктів в молодому подружжі.....	35
2.2. Методи профілактики конфліктів у молодій сім'ї.....	40
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї.....	56
3.1. Організація та обґрунтування методик емпіричного дослідження.....	56
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	58
Висновки до розділу 3	70
ВИСНОВКИ	74
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	77
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність даного дослідження підкреслена тим, що з кожним роком все більше молодих сімей розлучаються, не справляючись з проблемами, які виникають на шляху будування шлюбних відносин. Вплив соціальних процесів на різних рівнях суспільства має визначальне значення для формування нових суспільних відносин. Шлюбно-сімейні відносини становлять ключовий аспект життя як окремих осіб, так і держави загалом. Особливу увагу слід звертати на проблему конфліктності в молодих сім'ях, оскільки за статистикою в Україні значна частка розлучень припадає на період, коли сім'я прожила менше 5 років. Молода сім'я вважається однією з найуразливіших груп суспільства. Зміни в фінансовій сфері, стилі життя, характері подружніх відносин, складнощі в подружній комунікації, нормах поведінки, а також взаємини між поколіннями в сім'ї створюють складні умови для адаптації молодих подружжів.

На першому етапі сімейного життя відбувається процес перетворення офіційного шлюбного союзу у справжню сімейну одиницю. Цей період є найскладнішим, оскільки створення стійких сімейних зв'язків вимагає вирішення багатьох проблем та адаптації до спільних потреб, інтересів та взаємин. Розподіл сімей за рівнем доходів та зростання кількості сімейних конфліктів свідчать про наявність дисгармонії у подружніх відносинах. Проблема виявлення характеру, форм та причин конфліктів у молодих сім'ях стає надзвичайно актуальною для наукових досліджень та розробок програм по зменшенню суперечок.

Наукові дослідження присвячені аналізу причин конфліктів у молодих сім'ях та розробці методичних підходів до профілактики та вирішення цих конфліктів. Роботи видатних науковців, таких як Г. Бевз, Т. Буленко, І. Ващенко Т. Говорун, С. Дворяк, Е. Ейдемільер, З. Кісарчук, Г. Кочарян, О. Кочарян, Б. Херсонський, В. Юстицький., спрямовані на вивчення різних аспектів сімейних конфліктів. Сучасна психологічна наука насичена

численними дослідженнями, що присвячені розгляданню чинників виникнення конфліктів у молодих сім'ях. Автори таких досліджень, як Д. Д. Алексеєнко, С. Д. Алексеєнко, І. В. Ващенко, Т. В. Зозуль, Л.В. Кондрацька, В. В. Корнієнко, Г. А. Кошонько, розглядають різні аспекти цієї проблеми. Деякі дослідження, представлені І. В. Івановою, А. В. Кравченко, Л. А. Никифоровою, Л. І. Рішко, О. А. Столярчук, О.В. Щербатих, фокусуються на особливостях розвитку подружніх конфліктів. Роботи Л. О. Котлової, М. М. Мазурок, О.Г. Питанням молодих сімей займалися такі вчені Джон Готман, Ілья Григоренко, Джулія Лоусон, Френсіска Вагнер, Ліса Ной, Емір Ходжієв, Дженіфер Карнілл, Сюзанн Бойс та ін. спрямовані на вивчення ефективних методів вирішення конфліктів у сім'ях. Цей різноманітний підхід до проблеми забезпечує велику кількість підходів та джерел для вивчення сімейних конфліктів.

Сімейні непорозуміння стають все більш загостреними, свідчаючи про виникнення дисгармонії в подружніх стосунках. В сучасних умовах особливо важливою стає проблема аналізу характеру та форм сімейних конфліктів, оскільки зростає кількість розлучень, особливо серед молодих сімей, в період трансформації українського суспільства.

Початковий період шлюбу включає вирішення різноманітних викликів, таких як розподіл обов'язків, питання щодо житла, вплив на особистість, аспекти фінансів і господарювання тощо. Це критичний етап, оскільки сім'я тільки починає формуватися, і існує ризик, що вона може не вижити. Багато сімей розпадаються саме на цьому етапі. Для ефективного вирішення таких проблем важливо розуміти розвиток сімейних конфліктів. Вивчення природи подружніх конфліктів та механізмів досягнення згоди є ключовим для формулювання правильних стратегій управління конфліктами в сімейному житті в умовах сучасного українського суспільства.

Питання визначення причин та розробки методів профілактики конфліктів в молодій сім'ї стає вкрай актуальним для наукового

співтовариства. Це обумовлено тим, що в період трансформації суспільства значно зросли показники розлучень, особливо серед молодих сімей.

Об'єкт: Подружні конфлікти в молодій сім'ї.

Предмет: Особливості подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодій сім'ї.

Мета: Виявити особливості подружніх конфліктних відносин в молодій сім'ї, які фактори впливають на причини їх виникнення.

Гіпотеза: На конфлікти в молодій сім'ї впливає вік подружжя.

Задачі дослідження:

1. Дослідити наукову літературу по темі подружні конфлікти в молодих сім'ях.
2. Виявити психологічні особливості причин конфліктів молодят після весілля.
3. Проаналізувати методи та способи профілактики конфліктів та оптимізації подружніх взаємин.
4. Провести емпіричне дослідження та здійснити аналіз результатів.

Полігон дослідження: 40 одружених пар, розділені на три вікові групи, до 20 років (8 пар), від 21 до 25 років (15 пар), від 26 до 30 років (17 пар), дослідження проводилося онлайн в гугл-формі.

Методи дослідження: З метою отримання обґрунтованих висновків застосовано комплекс методів, включаючи: 1) *теоретичні* аспекти – аналіз наукових, навчально-методичних та допоміжних матеріалів, що стосуються особливості подружніх конфліктних відносин в молодій сім'ї; систематизація та узагальнення; 2) *емпіричні*: опитування за допомогою методик:

- Методика «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ)» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко).
- Методика «Особливості спілкування між подружжям» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовська).

- «Взаємодія подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е.М. Дубовський).
- Опитувальник «Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)» (А. Н. Волкової).
- Опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті».
- «Вимірювання установок в подружній парі» Ю. Є. Альошиної.

Наукова новизна одержаних результатів: В ході дослідження ми удосконалили особливості подружніх конфліктів в молодих сім'ях та чинники, які впливають на їх розвиток.

Практичне значення одержаних результатів: Практичне значення заключається в тому, що отримані результати ми можемо використати для розробки корекційної програми підготовки молодят до шлюбу, а також для молодих сімейних пар, щоб зменшити конфлікти або взагалі їх усунути, спираючись на фактори, які ми виявили.

Апробація результатів роботи та публікації: Оpubліковані такі тези:

- 1) Кривич О., Пашко А., Особливості подружніх конфліктів на початковій стадії життєвого циклу молодої сім'ї// Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Vienna, Austria. 2024.
- 2) Кривич О., Пашко А. Психологічні причини подружніх конфлікти в молодій сім'ї // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC "Sciconf.com.ua". Барселона, Іспанія. 2024.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, 5 підрозділів, висновків, переліку посилань, який налічує 90 джерел, та 10 додатків. Обсяг основної частини кваліфікаційної роботи становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЙ СІМ'І

1.1. Теоретичні підходи до вивчення психологічних особливостей молодої сім'ї

Сім'я як соціальна одиниця залежить від висунутих суспільством нових умов і не готова приймати їх, це головна передумова соціальним та психологічним тиском, як наслідок – постійним конфліктами. Наукове співтовариство досить широко висвітлює феномен сім'ї з різних галузей педагогіки, психології, соціології. Так, І. С. Кон, М.С. Мацковський, Л. Б. Шнейдер, Е. Г. Ейдміллер – дослідники, вивчають сім'ю, які представили безліч класифікацій та теорій, які є основою вивчення сучасної сім'ї – Н. Н.Васягина, О. М. Григорян, Ю. В. Ковальова, Д. Я. Кутсар, С. В. Моцар, Н. М. Рімашевська, Л. А.Сазонова та ін.

На думку дослідників, сім'я є одним із значущих інститутів суспільства, що задовольняє природні потреби людини, створює можливість для близьких відносин, заснованих на взаємній моральній відповідальності, крім того, у межах сім'ї здійснюється спільна діяльність, що виконує безліч соціальних функцій. Л.Б. Шнейдер описала кілька підходів до вивчення сім'ї.

Еволюційний підхід (І. Я. Баховейн, Дж. Ф. Мак-Леннон). В підході одночасно співіснують дві точки зору, одна з яких передбачає розвиток сімейних відносин у прогресі від нижчих форм до вищих, при цьому виділяється їх соціальна обумовленість, історична зумовленість, репрезентативність у життєдіяльності сім'ї та системі спорідненості; і друга, де сімейні відносини розглядаються через призму "занепаду" культури суспільства з тенденцією ослаблення союзних відносин у діаді батьки-діти та відносин між подружжям, а також розпад ведення сімейного господарства.

Функціональний підхід (Е. Дюркгейм). Сімейні відносини є продуктом життєдіяльності сім'ї та її укладу, обумовлені соціокультурними функціями та ґрунтуються на механізмах визнання кожного члена сім'ї його ролі, і навіть на принципі сімейного єднання. Даний підхід визнає сім'ю лише за умови вагітності або народження дитини, ключовим моментом виступає проблема відповідальності.

Емпіричний підхід (Ф. Лепле). Сім'я – мала соціальна група, з властивою історією виникнення, функціонування та розпаду. Фундаментом сімейних відносин є емоційна близькість членів сім'ї, їх потреби та потяги. Наголошується на нестабільному характері сімейних відносин, що бере витoki в індустріалізації та урбанізації, що виявляється у розрізненому існуванні батьків та дітей, а також ослаблення батьківського авторитету.

Сцієнтистський підхід (У. Джеймс, Ч. Кулі, У. Томас, Ж. Піаже, З.Фрейд). Сім'я розглядається у взаємодії особистості та суспільства, як "єдність взаємодіючих особистостей".

Складність, багатогранність та проблемність феномена сім'ї, зумовлюють різноманітність підходів, що описують механізми сімейних відносин їх закономірності, а також визначень, що зустрічаються в науковій літературі. Визначень сім'ї в літературі безліч, кожне має відтінок тієї наукової галузі, у межах якої воно використовується. Загальнонауково, сім'я трактується як соціальний інститут, як осередок товариства, як група спільно мешкаючих та провідних спільне господарство родичів. З юридичного погляду, під інститутом сім'ї розуміється шлюбний союз між чоловіком і жінкою, офіційно зареєстрований органами РАГС.

Сім'я представляє собою групу людей, у якій виникають стереотипи взаємодій, які формують структуру та регулюють функціонування. Варіативність стереотипів взаємодій дозволяє класифікувати сім'ї за різними критеріями. В.С. Торохтій пропонує класифікацію за такими аспектами:

1. Споріднена структура:
  - Нуклеарна (подружня пара з дітьми);

- Розширена (подружня пара з дітьми та родичами, які проживають разом).
2. Склад сім'ї:
- Неповна (осиротіла, позашлюбна, розлучена, розпалася);
  - Повна (однопоколінна, двопоколінна, міжпоколінна).
3. Кількість дітей:
- Бездітна;
  - Однодітна;
  - Малодітна;
  - Багатодітна (3 і більше дітей).
4. Географічна ознака:
- Міська;
  - Сільська;
  - Віддалена (у важкодоступних).
5. Однорідність соціального складу:
- Однорідні (однаковий рівень освіти та професійної діяльності);
  - Неоднорідні (різний рівень освіти та професійної орієнтації).
6. Тип верховенства (розподіл влади):
- Авторитарні;
  - Егалітарні (рівноправні).
7. Якість відносин та психологічна атмосфера:
- Благополучні (гармонійні);
  - Неблагополучні (нестабільні, дезорганізовані, соціально-неблагополучні).
8. Соціально-рольові ознаки:
- Традиційна сім'я (чіткі вимоги до всіх членів);
  - Дітоцентрична (основа відносин - батьки та діти);
  - Подружня (основа - зв'язок між подружжям).
9. Сімейний стаж:

- Молодята;
- Молода сім'я;
- Сім'я середнього віку;
- Зріла родина;
- Літні подружні пари.

Адаптація подружжя до сімейного життя впливає на характер взаємин між партнерами та на сімейний клімат взагалі. За означенням І.В. Гребенникової, "адаптація подружжя – це пристосування чоловіка та жінки один до одного та до обставин, в яких опиняється сім'я." Адаптація в сім'ї може включати матеріально-побутовий аспект, психологічний та особистісний.

Матеріально-побутова адаптація включає у себе питання, пов'язані з ефективним розподілом сімейного бюджету та виконанням обов'язків у сфері побуту. Психологічна адаптація передбачає гармонізацію світогляду, інтересів, цінностей та різних аспектів життя. Важливою складовою психологічної адаптації подружжя є проведення спільного часу. Те, наскільки час розподіляється між сім'єю, кар'єрою та особистими інтересами, впливає на добробут сім'ї взагалі.

Особистісна адаптація передбачає задоволеність подружжя в інтимно-близьких відносинах. Сім'я виступає психологічним буфером, де людина може знаходити підтримку, розуміння та втіху. У молодих сім'ях ефективність психологічної підтримки може бути нижчою порівняно з тривалими шлюбами через різні переживання, такі як тривоги, стреси та вирішення внутрішніх та міжособистісних конфліктів. [38].

Е. Г. Ейдемільер та В. В. Юстицький виділяють два унікальні механізми сімейної інтеграції: механізм "спільності долі" та "емоційної ідентифікації із сім'єю". Ці механізми взаємодіють, сприяючи як об'єднанню членів сім'ї, так і можуть викликати віддалення та призвести до руйнування сімейних зв'язків. Механізм "спільності сім'ї" включає в себе підтримку спільної сімейної діяльності, організацію дозвілля, раціональне ведення бюджету та інші аспекти, що сприяють єднанню членів родини. [39]. Механізм "емоційної

ідентифікації з сім'єю" належить до сфери емпатії та партнерських відносин всередині родини. Цей механізм сприяє зниженню агресивності взаємодій з членами сім'ї, розкладає фрустрацію та створює благоприємну атмосферу для конструктивного вирішення конфліктів. Важливою характеристикою є здатність протистояти деструктивним факторам навколишнього середовища.

Трансформації, які змушують інститут сім'ї переглядати своє сприйняття, є необхідними та необхідними. А. І. Антонов визначає суттєві зміни в молодій сім'ї сучасності, обумовлені впливом вимог, які накладає сучасне суспільство. Він виділяє наступні аспекти:

- Переорієнтація функції економічного виробництва, де родина переходить від ролі виробника до ролі споживача.
- Процеси індустріалізації та урбанізації призводять до ослаблення сімейних зв'язків і емансипації молоді сім'ї, що призводить до зменшення соціалізованої ролі сім'ї.
- Відокремлення молодих сімей від старших поколінь призводить до посилення "Конфлікту поколінь" і створює труднощі у передачі рольових моделей міжпоколіннєвого характеру.

Розглянувши формат змін, що відбулися у функціоналі молоді сім'ї, можна виділити характерні особливості сучасної молоді сім'ї (Т. В. Андрєєва, А. І. Антонов, О. М. Безрукова, Є. А. Гаврилова, С. В. Іллінський, Л. В. Карцева, Д. А. Мельникова, А. А. Миронова, С. І. Самигін).

По-перше, на широку вагу розповсюджується використання різноманітних варіацій шлюбу, таких як пробні, гостьові та сезонні форми, з метою подолання монотонності відносин і досягнення найбільшого задоволення індивідуальними потребами та інтересами, зафіксовано Є. А. Гавриловою. Пробний чи гостьовий шлюб передбачає укладення офіційних шлюбних відносин, але при цьому він не обов'язково пов'язаний зі спільним проживанням, без встановлення загальних побутових норм. В цьому випадку пари зустрічаються для проведення разом часу, свят, відпусток і т.д. Нерідко пари визначають, що будуть перебувати в такій формі шлюбних відносин до

того часу, поки не буде вирішено питання про народження дітей, але це рішення не завжди призводить до закріплення статусу "пробного" подружжя. Ця особливість може виникнути у молодих пар, які не відчують задоволення від шлюбу, як стверджують С. В. Іллінський та Д. А. Мельникова. Т. В. Андреева підкреслює, що саме задоволеність шлюбом визначає основну якість подружніх відносин.

Друга характерна особливість сучасних молодих сімей полягає в зниженні рівня народжуваності, прагненні мати менше дітей та свідомому виборі бездітності. Цю тенденцію в основному пояснюють меншою потребою подружжя у власних дітях. Сучасний підхід до поповнення населення включає перехід від природного народження до регульованого та раціонального планування кількості народжених дітей кожною жінкою. О. М. Безрукова вбачає причину цього у егоїзмі та недолугому раціоналізмі молодих пар, підкреслюючи, що переважання таких якостей призводить до відкладання виконання батьківської ролі.

Третім важливим аспектом є рання нуклеаризація сучасних сімей. У міському середовищі, де територіальне зосередження широкого кола родичів стає складнішим, відбувається роз'єднання дорослих родичів різних поколінь. Іншими словами, процес нуклеаризації сім'ї, який детально висвітлено у працях В. С. Торохтія, проявляється у все ранішому відокремленні молоді від батьківської сім'ї через армійську службу, самостійний вибір професії та рівня освіти, місця роботи і професій. З іншого боку, у контексті неолокальності при одруженні або невдовзі після шлюбу спостерігається розподіл сімей різних поколінь.

В міському середовищі закріплюється стійкий розподіл місць роботи, навчання, проживання, а також місць відновлення здоров'я та тривалого відпочинку (стиль життя отримує мультилокальний характер). Процес нуклеаризації, який вивчає А.А. Миронова, вона підкреслює, що спад обміну різними благами та послугами на безоплатній основі призводить до

загострення "міжпоколінного конфлікту". В цьому знову можна відзначити егоїзм та раціоналізм сучасних подружжя, які були описані О. Н. Безруковою.

У перших роках шлюбу виникають труднощі, які мають своє коріння в дошлюбному періоді. Фактори, що виникали перед укладенням офіційного шлюбу, впливають на конфліктність життя молодій сім'ї та можуть як стабілізувати, так і дестабілізувати сімейний союз. Б. Торнд та Д. Коллард визначають ці фактори як фактори ризику. Одним із основних факторів ризику є короткий період взаємного пізнання перед укладенням шлюбу та обмежений час спільного проживання, що перешкоджає повному розкриттю партнера та успішній адаптації. Короткий термін знайомства може призвести до перебільшеної ідеалізації партнера, що пізніше може викликати розчарування у спільному сімейному житті.

В даний час на конфліктність молодій сім'ї також впливають зміни, що відбуваються в статево-рольовому розподілі ролей. Сімейні ролі поступово перестають бути гендерно фіксованими, відбувається перехід від патріархального розподілу ролей до демократичного, егалітарного розподілу сімейних ролей. Виконання функціональних ролей, таких як "годувальниця", "господиня", "сімейний психотерапевт" і т.д. залежить від структури та типу взаємовідносин кожної конкретної сім'ї. Тільки за допомогою взаємного пристосування та обліку інтересів та потреб кожного з подружжя можлива ефективна рольова адаптація [5]. Крім того, багато дослідників пов'язують конфліктність відносин у молодій сім'ї з несвідомим копіюванням батьківської моделі поведінки.

Так, С. Кратохвіл зауважує, що індивідуум навчається чоловічої чи жіночої ролі значною мірою від своїх батьків та несвідомо копіює у сім'ї батьківську модель поведінки. Конфлікти у молодій сім'ї є закономірними, оскільки часто зразок поведінки, засвоєний з батьківської сім'ї подружжя, відрізняється. Розрізнитися може розподіл сімейних ролей, матеріальних ресурсів, господарсько-побутових обов'язків, погляди на виховання та розвиток дітей, методи вирішення сімейних конфліктів, механізми

прийняття рішень та відповідальності за прийняті рішення [6]. Всі цінності та норми сімейної поведінки закладаються у дитинстві, саме поетоме фундаментальними, погано піддаються коригуванню. С. Кратохвіл відзначає стабільність та врівноваженість сімейних відносин, сформованих партнерами із подібних за розподілом влади, обов'язків та в цілому за укладом та цінностями сімей.

1.2 Поняття та характеристика сімейних конфліктів і причин їх виникнення

Сімейний конфлікт представляє собою суперечення між членами однієї сім'ї щодо різних аспектів сімейного життя та задоволення різноманітних потреб членів родини, відповідно до їхньої рольової поведінки та очікувань [18, С. 58]. Для сім'ї подружній конфлікт може виступати як стимул для позитивних змін, так і джерело негативних наслідків, відкриваючи можливості для еволюції відносин у сімейній парі, конструктивного подолання криз та розширення нових життєвих перспектив [38].

Суперечності, що виникають у сім'ї, зазвичай вирішуються та регулюються подружжям безконфліктно. Проте у випадках, коли позиція одного або обох подружжя суперечить загальноприйнятим нормам, виникають розбіжності, які не рідко призводять до тривалих конфліктів. Результати дослідження О.В. Куфтяка свідчать, що 80-85% сімей зіткнуться з конфліктами, тоді як інші 15-20% реєструють присутність "сварок" у різних обставинах [21].

Урізноманітнення конфліктів у різних сім'ях визначається їхньою природою, частотою виникнення, а також готовністю подружжя допускати їх відповідно до культурних особливостей конфліктної поведінки. Конфлікт, в даному випадку, розглядається як конфронтація-опозиція, яка проявляється у зіткненні протилежних цілей, інтересів, мотивів, позицій, думок, планів,

критеріїв чи концепцій противників під час комунікації. Конфлікт, крім того, характеризується взаємним негативним психічним станом двох або більше осіб, виявляючи ворожість, відчуження та негативізм у взаєминах, породжених розбіжностями у поглядах, інтересах чи потребах. Подружжя, що зазнають конфліктні події, визначаються тим, що між ними регулярно виникають суперечки, під час яких зіткнуються їхні інтереси, потреби, мети та бажання, призводячи до інтенсивних та тривалих емоційних станів [34].

В залежності від частоти, глибини та серйозності конфліктів виділяються кризові, конфліктні, проблемні та невротичні сім'ї. Кризова сім'я характеризується тим, що опозиція інтересів та потреб подружжя виявляється гостро і охоплює ключові сфери сімейного життя. У таких сім'ях подружжя приймають непримиренні та навіть ворожі позиції одне до одного, відмовляючись від будь-яких компромісів. Кризові шлюбні спілки охоплюють ті, що або знаходяться на межі розпаду, або зазнають розриву.

Конфліктна сім'я – це та, де між подружжям неперервно виникають суперечки, а їхні інтереси стикаються, викликаючи сильні та тривалі негативні емоційні стани. Зазначено, що шлюб може залишатися існуючим завдяки іншим факторам, таким як взаємодія та готовність до поступок і компромісів для вирішення конфліктів.

Проблемна сім'я – це та, в якій тривалий час існують труднощі, що можуть вплинути на стабільність шлюбу. Наприклад, можуть виникнути проблеми через відсутність житла, тривалі хвороби, фінансові труднощі або інші фактори. Такі ускладнення можуть призводити до загострення відносин і розвитку психічних розладів у одного чи обох подружжя.

Невротична динаміка в сім'ї: важливим аспектом є не лише генетичні фактори, що впливають на психіку подружжя, але й кумулятивний ефект психологічних труднощів, які виникають у процесі їхнього життя. У таких сім'ях виявляється збільшена тривожність, порушення сну, емоційні нестабільності та зростання рівня агресії [25].

Розглядаючи суб'єкти взаємодії в межах сімейних конфліктів, можна виділити суперечки між подружжям, батьками та дітьми, а також між подружжям та їхніми батьками, бабусями та дідусями, а також між ними та онуками. Ці конфлікти створюють складну та навіть невротичну обстановку в сімейному оточенні.

Розуміння та вирішення цих конфліктів важливе для стабільності та благополуччя сім'ї. Акцентуючи унікальні особливості українського сімейного контексту, ми можемо розкрити особливості, які впливають на динаміку невротичних сімейних взаємин.

Конфлікти в сім'ї можуть набувати різних форм, які в Україні можуть виявлятися у специфічних контекстах. Вони можуть бути як відкритими, так і прихованими, і кожен тип має свої особливості та вплив на подружні стосунки.

Відкриті Конфлікти:

- Виявляються у відвертих конфронтаціях, сварках, скандалах, а також фізичних діях (ляскання дверима, розбивання посуду, биття по столу).
- Характеризуються чітко вираженими словесними висловленнями та демонстративними акціями.

Приховані Конфлікти:

- Не завжди мають яскравий зовнішній вигляд, але їх вплив на подружні стосунки значно.
- Проявляються внутрішнім невдоволенням, демонстративною тишею, різкими жестами чи поглядами, які виражають незгоду, або бойкотом взаємодії в певній сфері сімейного життя.

Розуміння та виявлення обох типів конфліктів є ключем до покращення якості подружнього життя. Український контекст може надати унікальних аспектів у розумінні та вирішенні конфліктних ситуацій. Определення характеру конфлікту має вирішальне значення для збереження та еволюції шлюбних відносин. У контексті цього, конфлікти можна класифікувати як конструктивні, що є бажаними та навіть необхідними для розвитку сімейних

відносин, або руйнівні, які ускладнюють процеси адаптації [49]. Важливо розрізняти ці дві категорії для ефективного вирішення конфліктів у сім'ї.

При руйнівних конфліктах спостерігається тривала напруженість між подружжям, що залишає відчуття напруги навіть після закінчення конфліктної ситуації. Для сімей, де переважають деструктивні конфлікти, існує реальна загроза розлучення, яка стає наслідком непримиренності та погіршення відносин.

Конструктивний конфлікт виникає з бажання партнерів вирішити напруженість у відносинах. Навіть після важкої сварки, подружжя починає бачити одне одного з нового ракурсу, виявляючи більше обачливості та бажання краще зрозуміти позиції партнера. З часом такі конфлікти сприймаються як тимчасові труднощі або нещасні випадки, які можна пережити з правильним підходом і розумінням.

Ситуації конфлікту є неодмінною частиною різних етапів розвитку сім'ї, але особливо важливою роллю вони відіграють на етапі формування молодого сім'ї, коли подружжя тільки починає адаптуватися одне до одного [52]. Визначення причин конфліктів, а також вивчення методів їх вирішення на цьому етапі є критичним для побудови міцних та здорових відносин. Український контекст може принести унікальні відтінки в розумінні та обробці конфліктних ситуацій у сім'ї.

Згідно з дослідженням А.Г. Здравомислова, існує розмаїття причин, що спричиняють сімейні конфлікти:

- Розходження в поглядах на сімейне життя: Різні уявлення та очікування можуть викликати непорозуміння та конфлікти в парі.
- Невдоволені потреби та нереалізовані очікування: Неспівпадання очікувань і реальності може призводити до розчарування та конфліктів.
- Проблеми, пов'язані із пияцтвом чи залежністю: Алкоголь та інші залежності можуть викликати серйозні проблеми у сім'ї.

- Подружня зрада: Невірність може викликати глибокі емоційні та моральні конфлікти.
- Грубість та неповага: Негативне ставлення один до одного може спричиняти конфлікти та погіршувати відносини.
- Неохоче виконання домашніх обов'язків: Відмова чоловіка допомагати в побутових справах може створювати напруження в сім'ї.
- Розлад домашніх господарств: Проблеми з організацією побутових справ можуть викликати непорозуміння та невдоволення.
- Відносини з родичами: Негативне ставлення до родичів партнера може викликати конфлікти.
- Різниці в духовних інтересах та потребах: Непорозуміння у сфері духовності може впливати на взаєморозуміння.

Це лише декілька аспектів, які досліджуються, і враховуються в контексті сімейних конфліктів в Україні, зроблюючи наше розуміння цієї теми більш унікальним.

Видатний дослідник В. П. Ратніков визначає сім ключових причин сімейних конфліктів, надаючи унікальний погляд на динаміку відносин:

- Порушення етики шлюбних відносин: Розглядається як зрада та ревності, що можуть спричиняти серйозні конфлікти.
- Біологічна несумісність: Звертає увагу на аспекти фізіологічної сумісності, які також можуть впливати на стабільність сімейного життя.
- Взаємини подружжя з оточуючими: Розглядається в широкому контексті, включаючи відносини з родичами, друзями та колегами, що підкреслює важливість зовнішнього впливу на подружжя.

- Несумісність інтересів та потреб: Акцентує увагу на важливості спільного розуміння та врахування інтересів та потреб кожного партнера.
- Різниця педагогічних позицій щодо дитини: Освітні погляди можуть призводити до суперечок, що відображає вплив виховання на сімейні відносини.
- Наявність особистих недоліків або негативних якостей: Підкреслює важливість саморозвитку та праці над особистісними якостями для підтримки стабільних відносин.

Відсутність взаєморозуміння між батьками та дітьми: Зазначає на важливості ефективного спілкування та взаєморозуміння в контексті сімейного життя.

Такий глибокий аналіз відомого вченого робить наше розуміння сімейних конфліктів в Україні більш індивідуалізованим та контекстуалізованим.

Згідно з дослідженням Є. А. Уповільнення, визначення сімейного конфлікту ставить під акцент важливість критеріїв поведінки. У її трактуванні конфлікт виникає, коли обидві сторони претендують на одну і ту саму сферу, намагаються займати однакове положення чи грати несумісні ролі. Зокрема, вона підкреслює: «Конфлікт виникає, коли обидві сторони намагаються оволодіти одним і тим самим об'єктом, займати одне і те ж місце або ту саму виняткову позицію, грати несумісні ролі, досягати несумісних цілей або застосовувати їх для досягнення однієї мети, взаємовиключні засоби» [50].

Цей підхід дає глибше розуміння того, як саме конфлікти виникають у сімейних відносинах, зосереджуючись на конфліктінгових діях та цілях. Врахування цих аспектів визначає, що шлюб, спрямований на взаємне задоволення потреб, може виникати із частковим або повним невдоволенням потребами одного чи обох партнерів, що в свою чергу може визначати основу сімейного конфлікту.

1.3. Психологічні причини подружніх конфліктів у молодій сім'ї

Найчастіше жертвами подружніх конфліктів стають молоді люди, які, одружуючись, мало замислюються над тим, які проблеми та труднощі на них чекають, як будуватимуться відносини. Вони пов'язують себе узами шлюбу, тільки покладаючись на почуття взаємне кохання. Але часто трапляється так, що сильна потреба мати коханого поруч призводить до того, що нерідко людям здається, що вони нарешті його виявили. Ця установка заважає реально побачити переваги та недоліки коханого. Однак рано чи пізно людина розкривається і настає розчарування. [54]. Дослідженням причин подружніх конфліктів займалися Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, І. Ф. Дементьєва, Є. С. Каминова, Н. І. Камнева, О. І. Качанова, Л. В. Кисельова, Ю. С. Котельникова, Ф. Ю. Лукін і т.д.

Для того, щоб ясно зрозуміти суть подружнього конфлікту у молодій сім'ї слід розкрити поняття конфлікту загалом. На думку професора К.Боулдіна, конфлікт – це ситуація суперництва, в якій сторони усвідомлюють несумісність можливих позицій і кожна сторона прагне займати становище, несумісне з тим, що хоче занять друга. В. А. Боженка, узагальнюючи думку вітчизняних та зарубіжних дослідників, робить висновок, що термін конфлікт, що розкривається безпосередньо через такі поняття, як протиріччя, протиборство, протидія тощо, слів із приставкою "проти", яка обумовлює тенденцію боротьби з чимось або для захисту чогось [72].

Ф. Ю. Лукін визначає соціальне значення конфлікту подвійно: з одного боку, конфлікт несе конструктивні функції, що сприяє емоційної розрядки, стимулювати учасників конфлікту на сприяння чи зміни, сприяти переоцінці колишніх цінностей; Але є і деструктивні функції, які перешкоджають досягненню основної мети конфлікту - вирішення протиріч – це тягне за собою можливість насильницьких способів вирішення конфлікту, зменшення стимулів співробітництва, формування "ворожого" вигляду опонента.

Н. І. Камнева у дослідженні конфліктності молодої подружжя сучасній сім'ї, що розкриває сутність сімейного конфлікту в загостренні суперечливих поглядів та розбіжності мотивів поведінки членів сім'ї.

Сімейні конфлікти – це конфлікти, що виникають між членами однієї сім'ї як щодо питань життєдіяльності сім'ї, так і щодо з приводу задоволення різноманітних потреб її членів, відповідності рольової поведінки очікуванням [2].

Конфліктні подружні спілки можуть бути визначені як такі, де між подружжям постійно виникають зіткнення, суперечності та конфліктні стани, внаслідок взаємного перетину інтересів, потреб, намірів та бажань [83]. Ці конфлікти можуть породжувати в подружжя особливо інтенсивні та тривалі негативні емоційні стани.

Учасники подружніх конфліктів часто виявляються не просто протилежними сторонами, які свідомо визначають свої цілі, а скоріше стають жертвами власних невідомих особистісних особливостей та неправильного відображення реальності та своїх власних переконань [62]. Такі сімейні конфлікти відрізняються великою неоднозначністю і, отже, неповною адекватністю ситуацій, пов'язаних з особливостями поведінки осіб у конфліктних ситуаціях. Зовнішня поведінка, часто, є маскою, що приховує справжні почуття та сприйняття конфлікту та інших осіб. Наприклад, зовнішні конфлікти, що виявляються у грубих та шумних сценах, можуть приховувати справжнє прагнення до зближення та взаєморозуміння. З іншого боку, ввічливість та прихована обуреність можуть приховувати глибокий емоційний розрив та навіть ненависть [37].

Зокрема, конфлікт часто виникає внаслідок протистояння подружжя якійсь складній проблеми. Різні науковці запропонували різні класифікації причин сімейних конфліктів. Наприклад, дослідник В. Сисенко вирізняє три групи причин конфліктів у молодих сім'ях в залежності від того, чи задоволені ті чи інші потреби подружжя. Такий підхід дозволяє більш детально дослідити

причини та механізми виникнення конфліктів та розкрити їхні особливості [51].

1. Конфлікти, засновані на несправедливому розподілі праці. Молоді подружжя по-різному розуміє права та обов'язки, головним у розподілі сімейних обов'язків В. А. Сисоїнко зазначає узгодженість, пошуки яких також можуть поєднуватися з конфліктами. Група конфліктів, що базуються на нерівності рольових очікувань та рольових конфліктів, може виникати внаслідок розбіжностей у відчуттях індивідуальних ролей у молодих подружжях, а також конфліктів уявлень про ці ролі.

2. Друга категорія конфліктів асоціюється із незадоволеними потребами. За дослідженням Т. В. Андрєєвої та Т. Ю. Піпченко, сімейно-шлюбні потреби у молодих подружжях значно варіюються, де емоційно-духовні потреби переважають у жінок віком 20-30 років, тоді як сексуально-комунікативні потреби домінують у чоловіків.

3. Третя група конфліктів пов'язана з недоліками у вихованні та низьким рівнем сформованості особистих якостей. Відповідно до В. А. Сисоїнка, стабільність шлюбу залежить від позитивного емоційного заряду у подружньому спілкуванні та відсутності відчуження чи психічної самотності. Кожен чоловік має досягти мінімального рівня задоволення потреб у спільному житті, щоб уникнути дискомфорту та негативних емоцій.

Дослідники С. Г. Шуман та В. П. Шуман додають, що подружні конфлікти можуть виникати внаслідок прагнення задовольнити власні потреби без врахування інтересів інших членів родини.

1. Егоцентрична спрямованість задоволення одного з молодого подружжя лише своїх потреб.

2. Чи не оптимальне завищення матеріальних цінностей.

3. Самооцінка одного з молодих подружжя значно перевищує самооцінку другого чоловіка.

4. Відсутність ефективної комунікації між молодими подружжям та його найближчим колом спілкування.

5. Відсутність бажання чи вміння господарювати.

6. Відсутність прагнення приймати різницю психологічних особливостей особистості молодого подружжя (Темперамент, характер, спрямованість і т.д.),

О. В. Міллер, досліджуючи особливості конфліктів у молодій сім'ї, підкреслює труднощі, з якими стикається сучасна молода сім'я, це матеріальні, житлові, психологічні, культурно-дозвільні.

Іншу класифікацію причин подружніх конфліктів у молодій сім'ї, яка більш розгорнута і підкреслює емоційну домінанту сучасної молодої сім'ї пропонує дослідник Л. В. Кисельова, яка зазначає, що причини сімейних розбіжностей і незадоволеності один одним можуть бути різними [14].

Егоїзм, як основна причина сімейних труднощів.

Егоїзм, визначений як переважання власних бажань та потреб одного чи обох подружжя, є важливим аспектом вивчення сімейних конфліктів. Здебільшого сімейні біди можуть бути пов'язані з неправильним розподілом уваги та ресурсів в сім'ї, що може виникнути через індивідуальний егоїзм партнерів.

Непоступливість як бар'єр для взаєморозуміння.

Непоступливість подружжя може стати головною перешкодою для встановлення взаєморозуміння та сімейної гармонії. Дослідник А. Кочетов підкреслює, що взаєморозуміння та самовдосконалення є ключовими елементами будівництва сімейної згоди. Для подолання цього бар'єру важливо, щоб обидва партнери розуміли необхідність змін та були відкриті до взаємного вдосконалення.

Способи подолання конфліктів.

Важливо визначити, що конфлікти в сім'ї не вирішуються шляхом скандалів чи фізичного насильства. Замість цього, розробка культури взаємин та підвищення вимогливості до себе можуть сприяти поліпшенню сімейних відносин. Рекомендації А. Кочетова можуть включати стратегії спільного вдосконалення та активного врахування потреб іншого партнера.

Важливість взаєморозуміння та культури взаємин.

Зміцнення взаєморозуміння та культури взаємин у сім'ї може стати результатом системного підходу, включаючи діалог, партнерську взаємодію, та готовність до змін. Засудженням та фізичним насильством не досягти поліпшення сімейних відносин, адже ці методи лише заважають будівництву здорового та гармонійного сімейного середовища.

Змінюючи, людина припускається помилки, намагаючись таким шляхом вирішити сімейні чи особисті проблеми. Якщо зрада трапилася вперше, найкраще рішення – стати іншим, щоб унеможливити повторну невірність у шлюбі. А для цього треба зруйнувати не шлюб, а неправильні колишні підвалини, що склалися. сімейних відносин, створити новий фундамент подружжя.

Що стосується ревнощів, то вона може бути природною, що охороняє сімейне вогнище, і болючої, патологічної, що руйнує сім'ю. Ревнощі допустима і може бути почуття любові тільки в одному випадку: якщо вона підкреслює вибірковість почуттів, постає як міра обережності у збереженні сімейного вогнища, загострює любовні відносини.

Дослідник І. Ф. Дементьєва бачить причину подружньої конфліктності в сучасній молодій сім'ї в малодітності, оскільки наслідки виховання дітей у сім'ях такого типу очевидні: егоцентризм дітей, повне звільнення від будь-яких обов'язків, захист від всякого роду будь-яких сімейних труднощів і проблем, самообмеження батьків в ім'я дитини. Майбутній шлюбний, що виріс у таких умовах партнер не підготовлений до подолання власних проблем, не привчений зважати на чужі інтереси, бажання. Найбільш простий вихід з критичної ситуації сімейних складнощів такий юнак (дівчина) бачить у розлучення. При цьому батьківська сім'я часто не намагається впливати на напрямок збереження молоді сім'ї, оскільки, по-перше, переконана в винятковості власної дитини і, по-друге, бачить своє завдання насамперед у захисті рідного чада [8].

Таким чином, подружні конфлікти у молодих сім'ях мають різну етіологію, узагальнюючи погляди дослідників можна назвати:

По-перше, психологічні причини конфліктів зумовлюються особливостями спілкування між молодим подружжям. Ю. Є Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубровська розглядали спілкування як механізм, який у найбільшою мірою характеризує успішні та неуспішні сім'ї. Наявність налагоджена система міжособистісного спілкування в молодій сім'ї, швидше всього, свідчить у тому, що це шлюб успішний. Чим менш налагоджений механізм спілкування в молодій сім'ї, тим більше посилюються сімейні відносини, що є ґрунтом для утворення конфліктів: погіршуються взаємини між молодим подружжям та їх найближчим колом спілкування, процес адаптації до різних соціальних ситуацій проходить кładніше.

По-друге, незадоволеність шлюбом молодого подружжя, так само можна розглядати як психологічну причину виникнення конфліктів у молодій сім'ї. Ю. С. Котельникова, узагальнюючи думки С. І. Голод і В. А. Сисоєнко, пояснює, що задоволеність шлюбом – це суб'єктивна характеристика подружніх взаємин, що відображає оцінку до чоловіка та спільних сімейних відносин (шлюбу) [17].

Критерії задоволеності шлюбом, такі як збіг ціннісних орієнтацій у молодій сім'ї, особисті особливості молодих подружжя, і мотиви одруження, безпосередньо впливають на виникнення конфліктів у молодій семье [26].

Рольові очікування та домагання у шлюбі також є основою для виникнення конфліктів у молодій сім'ї, як ми вже сказали, різниця сімейних установок та ієрархії сімейних цінностей, може сказати про психологічної сумісності молодих, а отже і до схильності до онфліктів у молодій сім'ї.

Подружній конфлікт не минає безслідно, він обов'язково відкидає тїнь на атмосферу у молодій сім'ї. В результаті посилюється відчуження, що не задовольняються емоційно-психологічні потреби подружжя, накопичуються негативні почуття та емоції, ймовірнішою стає подружня зрада.

Серед наслідків подружнього конфлікту можна назвати наступні: висока автономність потреб, інтересів, бажань, намірів, основних поглядів та життєвих установок. Процес їх злиття утруднюється; автономні потреби та інтереси конфліктуючих подружжя занадто часто вступають у конфронтацію, народжуючи стресові ситуації; любов між подружжям поступово згасає, не переходячи в стадію міцної подружньої дружби; не встановлюється взаєморозуміння, взаємна психічна підтримка, зростає замкнутість та відчуженість; часто втрачається взаємна повага; спостерігається неузгодженість у сімейної діяльності, кооперації у сфері домашніх та інших життєвих справ; відбувається накопичення негативних почуттів та емоцій щодо один до одного, баланс яких значно перевищує баланс позитивних емоцій.

Якщо молоде конфліктне подружжя встигло народити дітей, то їх конфліктний досвід створює умови, які перешкоджають повноцінному духовному та психічному розвитку дитини – духовна атмосфера сім'ї позбавлена спокою, миру, благополуччя, стабільності, внаслідок чого дитина не засвоює цілу низку моральних суспільних норм, зростає бездоглядність та безконтрольність його поведінки, знижується здатність дитини до адаптації [9].

Але, мабуть, найрадикальнішим наслідком подружнього конфлікту є розлучення. Дезорганізація подружнього життя та хронічні конфлікти між подружжям найяскравіше виявляються в статистика розведення. Розлучення – це фінал тривалого періоду дезорганізації подружнього життя, хронічних сварок та конфліктів, накопичених образ та непорозумінь. У низці причин розпаду сім'ї сьогодні посідають перше місце відсутність спільних поглядів та інтересів, що свідчить про важливість процесу об'єднання індивідуальних духовних цінностей подружжя, створення спільного духовного світу зі своєю сім'єю.

Внаслідок розлучення страждають не тільки самі подружжя, а й їхні діти (якщо молоде подружжя встигло ними обзавестися), оскільки рідко, коли

розрив подружжя проходить без видимих для дитини конфліктів та подружжя зберігають нормальні конструктивні відносини. Найчастіше колишні подружжя не знаходять спільної мови, батько зникає з життя дитини або робить невдалі спроби побачитися з ним, яким перешкоджає мати. Ізоляція дитини від батька, як відомо, призводить до згубних наслідків – тотальної фемінізації виховних практик, оскільки за межами сім'ї дітей виховують майже виключно жінки – у дитячому садку, школі та в інших дитячих закладах. Крім того, наслідки розлучення відбиваються і інших сферах життєдіяльності дитини – відзначаються зниження її пізнавальних установок, низька шкільна успішність, слабка виразність прагнення досягнень [10].

Дослідження О. В. Міллер, показали, що 20% молодого подружжя визнають потребу в участі кваліфікованих психологів та соціальних працівників у вирішенні сімейних конфліктів. Необхідність стороннього втручання так само допускається молодим подружжям як висвітлення причин сімейних конфліктів та методів профілактивання.

Висновки до розділу 1

В результаті теоретичного розгляду явища сучасної молодої сім'ї стає очевидною актуальність проведення нашого дослідження. Ця актуальність визначається значущими трансформаціями, що відбуваються в інституті сім'ї під впливом соціальних процесів у суспільстві. Особливою рисою сучасної молодої сім'ї є постійний процес становлення та формування подружжя.

Складність, багатогранність та проблемність феномена сім'ї, зумовлюють різноманітність підходів, що описують механізми сімейних відносин їх закономірності, а також визначень, що зустрічаються в науковій літературі. Визначень сім'ї в літературі безліч, кожне має відтінок тієї наукової галузі, у межах якої воно використовується. Загальнонауково, сім'я трактується як соціальний інститут, як осередок товариства, як група спільно мешкаючих та провідних спільне господарство родичів. З юридичного

погляду, під інститутом сім'ї розуміється шлюбний союз між чоловіком і жінкою, офіційно зареєстрований органах РАЦС.

В залежності від частоти, глибини та серйозності конфліктів виділяються кризові, конфліктні, проблемні та невротичні сім'ї. Кризова сім'я характеризується тим, що опозиція інтересів та потреб подружжя виявляється гостро і охоплює ключові сфери сімейного життя. У таких сім'ях подружжя приймають непримиренні та навіть ворожі позиції одне до одного, відмовляючись від будь-яких компромісів.

В роботах таких дослідників, як В. А. Волкова, В. А. Семиченко, та Б. Г. Херсонський, зосереджено на основних психологічних аспектах, які стосуються сімейного життя. Аналіз проблем адаптації та взаємопідтримки в сім'ї був проведений А. М. Обозовою, В. А. Сисенко та Р. П. Федоренко. З іншого боку, Ю. Є. Альошина, Т. В. Буленко, С. В. Дворяк, С. В. Ковальов, та Н. В. Самоукіна пропонують аналіз психологічних ресурсів як ключових елементів функціонування сім'ї, розглядаючи кризові періоди у її розвитку та їх визначальні фактори. Специфіку проблем сімейних конфліктів розглядали вчені, такі як А. М. Трапезнікова та В. Юстіцький. Аналіз сімейного колективу як соціальної групи передбачає також вивчення ціннісних орієнтацій подружжя, що є важливим фактором для регулювання взаємин у подружжі. Роботи О. М. Власенко, Л. О. Коберник, Ю. Н. Кузнецової, О. Л. Музик та інших присвячені вивченню проблем цінностей та ціннісних орієнтацій. Особливості формування ціннісної сфери подружжя досліджують Л. В. Долинська, О. Е. Лобашова, А. Г. Харчев. Питанням молодих сімей займалися такі вчені Джон Готман, Ілля Григоренко, Джулія Лоусон, Френсіска Вагнер, Ліса Ной, Емір Ходжієв, Дженіфер Карнілл, Сюзанн Бойс та ін.

У всіх вчених відзначається різноманітне ставлення до феномену молоді сім'ї та різні класифікації причин конфліктів, які вони подають. У нашому дослідженні ми встановили, що молода сім'я – це сім'я, яка перебуває у першому зареєстрованому шлюбі, де вік кожного з подружжя не перевищує

30 років. Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, нам вдалося виявити характерні особливості молодій сім'ї.

Сімейні конфлікти є складними та багатогранними, охоплюючи питання життєдіяльності сім'ї та задоволення різноманітних потреб її членів. Ми визначили психологічні причини конфліктів у молодій сім'ї, що виникають з особливостей спілкування між подружжям, задоволеністю шлюбом, рольовими очікуваннями та домаганнями у шлюбі.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ І ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДОМУ ПОДРУЖЖІ

2.1. Основні способи попередження і вирішення сімейних конфліктів в молодому подружжі

Конфлікт має негативний вплив на сім'ю, тому конфлікти необхідно регулювати. Існує безліч способів попередження та вирішення конфліктів у сім'ї. Соціальна профілактика конфліктів полягає у виявленні та задоволенні найбільш істотних потреб сім'ї, допомоги в вибудовуванні міцних відносин та сприяння стабільному виконанню важливих сімейних функцій. Молодій сім'ї іноді складно впоратися з тяжкою ситуацією, в якій вона опинилася. Соціальні працівники допомагають сім'ям на всіх етапах, від підготовки до шлюбу до планування та народження першого дитини навчання догляду за ним. Профілактичні методи можуть бути спрямовані на нейтралізацію, компенсацію чи попередження виникнення негативних наслідків конфліктів у сім'ях [1]. У практиці до основних видів допомоги при вирішенні сімейних конфліктів, у тому числі в молодих сім'ях відносяться самодопомога, спеціалізована допомога сім'ї, спільна допомога. Так основне завдання соціальної роботи з молодими сім'ями полягає в стимулюванні активізації власних сил молодого подружжя для зміни конфліктної життєвої ситуації.

Розглянемо аспекти вирішення конфліктів. По суті, вирішення конфлікту – це процес знаходження оптимального виходу, який задовольнив би всіх учасників. Зокрема, виділяють два типи вирішення конфлікту: повне і неповне. Повне вирішення конфлікту настає, коли вдається ефективно вирішити всі причини конфліктної ситуації та усунути об'єкт конфлікту. Це можливо, лише якщо враховані всі аспекти та визначені фактори, що призвели до конфлікту. Неповне вирішення конфлікту передбачає усунення не всіх його причин. Такий вихід може мати місце, коли не вдається повністю

вирішити всі проблеми чи усунути всі причини конфлікту [73]. Одним із важливих етапів вирішення конфлікту є визначення справжніх його причин. Це завдання важливе, оскільки іноді справжня причина конфлікту може бути маскуванню. Знайти справжню причину – це завдання сторін конфлікту. У контексті вирішення конфліктів у сім'ях важливо враховувати взаємопов'язані дії подружжя та їхні стандарти поведінки. Це формує основу для уникнення конфліктів та їхнього подальшого вирішення.

Соціальна дистанція, визначаючи соціально-психологічну сумісність, близькість та віддаленість між людьми, стає важливим аспектом в контексті формування стосунків в українському суспільстві. Зокрема, враховуючи трансформації, які відбуваються в українському суспільстві, зростає актуальність дослідження характеру та форм сімейних конфліктів, оскільки збільшується кількість розлучень, особливо серед молодих сімей. Іншим важливим методом запобігання конфліктам у молодих сім'ях є дотримання принципу різноманітності.

Різноманітність інтересів молодого подружжя сприяє виявленню спільних точок зору та захоплень, що, у свою чергу, підвищує рівень співпраці. Збільшення кількості спільних інтересів зменшує ймовірність виникнення конфліктів між подружжям. Однак, якщо інтереси подружжя виявляються обмеженими, це може спричинити численні конфліктні ситуації. Таким чином, збереження психологічної незалежності подружжя один від одного стає ключовим елементом запобігання сімейним конфліктам [49].

Томас виділяє п'ять основних стилів поведінки у конфлікті: ухилення, пристосування, конфронтація, співпраця та компроміс. Ухилення, або ігнорування, характеризується пасивним неспівробітництвом та небажанням висловлювати свої інтереси, в той час як пристосування передбачає поступки, спрямовані на послаблення опонента аж до його повної капітуляції. Ці стратегії демонструють різні підходи до вирішення конфліктів та мають важливе значення для забезпечення гармонійних відносин в молодих сім'ях в умовах українського суспільства.

Конфронтація (суперництво, конкуренція) представляє собою активну і самостійну стратегію, спрямовану на задоволення власних інтересів без урахування поглядів іншої сторони, і, в окремих випадках, навіть на їхню шкоду. Обираючи цей шлях, одна сторона прагне досягти своїх цілей і намагається переконати або змусити іншу сторону вступити на компроміс. Конфронтуючи, сторона сприймає ситуацію як перемогу або поразку, утримуючи жорстку позицію та виявляючи непримиренний антагонізм у випадку опору партнера.

Компроміс (інтеграція) – це стратегія, яка базується на взаємних уступках обох сторін. Ця модель поведінки є оптимальним способом ліквідації конфліктів, оскільки вона передбачає визнання різниць в поглядах та готовність ознайомитися з різними точками зору для розуміння причин конфлікту та знаходження прийняттого для всіх сторін рішення. Співпраця (координація) націлена на задоволення інтересів обох сторін. Лише за умови співпраці можна досягти найбільш ефективних, стійких і надійних результатів [30]. Ця стратегія передбачає перехід від відстоювання своїх позицій до глибшого рівня, на якому виявляється сумісність та спільні інтереси. Співпраця дозволяє вирішити конфлікт, зберегти партнерські відносини під час та після його виникнення. Для успішної співпраці необхідні інтелектуальні та емоційні зусилля обох сторін, а також витрати часу та ресурсів.

У контексті конструктивних стратегій вирішення конфліктів у молодих сім'ях можна виокремити такі напрями: Стратегія компромісу: це досягнення згоди в поглядах між подружжям за рахунок взаємних уступок. Під час цього процесу етапи вирішення конфлікту включають переклад проблеми з емоційного рівня на інтелектуальний, вирівнювання позицій, усунення розбіжностей та готовність до добровільних уступок.

Стратегія співробітництва: ця стратегія покладається на вирішення конфліктів шляхом задоволення інтересів обох чоловіків. Основні етапи включають переведення конфлікту з емоційного на інтелектуальний рівень, вирівнювання позицій, усунення розбіжностей, встановлення доброзичливого

ставлення та укладання довгострокового договору. Для успішного вирішення конфліктів у молодих сім'ях важливе конфліктологічне консультування. Цей вид допомоги включає спеціалізовані методи попередження та вирішення сімейних конфліктів, зокрема в молодих сім'ях.

Основні напрямки конфліктологічного консультування в молодих сім'ях охоплюють встановлення належного порозуміння між подружжям, стабілізацію відносин з батьками, інформування про проблеми у шлюбі та їхнє конструктивне вирішення, формування відповідальності за виховання дітей, розвиток усвідомленості значимості сімейного життя та зниження психологічної напруги. Цей аналіз конфліктних ситуацій не лише сприяє успішному вирішенню конфліктів, але й вчить молодих подружжям методам уникнення, попередження та ефективного вирішення конфліктів.

Консультування у сфері конфліктології, відповідно до Є. Г. Сорокіної та М. В. Вдовини, представляє собою метузорий процес взаємодії з клієнтом з метою вивчення проблем і пошуку рішень у конфліктних ситуаціях [29]. Основні напрями консультування у сфері конфліктології молодих сімей включають: Встановлення належного порозуміння між подружжям: Важливо розглядати конфлікти як можливість покращити взаєморозуміння та зміцнити стосунки. Стабілізація відносин подружжя з батьками і батьками іншого чоловіка: Допомога у збереженні гармонії в сімейних зв'язках та уникненні конфліктів із зовнішніми родичами. Інформування про існуючі проблеми у шлюбі та шляхи їх конструктивного вирішення: Надання інформації та підтримка у знаходженні ефективних стратегій розв'язання проблем. Формування та розвиток відповідальності за народження та виховання дітей: Розгляд аспектів відповідальності та спільного батьківства. Формування усвідомленості значимості сім'ї для особистісного розвитку: Підкреслення важливості сімейного оточення для індивідуального зростання. Зниження психологічної напруженості в сім'ї: Надання психологічної підтримки та методів для зменшення конфліктів та напруженості. Інформування молодих сімей про правові питання в галузі сімейних відносин: Передача інформації

щодо прав та обов'язків в сімейних відносинах для запобігання юридичних конфліктів.

В конфліктологічному консультуванні молодих сімей використовуються різноманітні методи медіації. Часто воно виступає як передмова, сприяючи подальшій участі сторін у медіаційному процесі. Також можливе застосування консультування, якщо обидві сторони вже виражають бажання приєднатися до врегулювання проблеми. Попереднє консультування нерідко виявляється важливим у випадках великої складності, наявності багатьох технічних аспектів або емоційної та інформаційної неготовності сторін до участі в переговорах. У процесі конфліктологічного консультування може з'ясуватися необхідність залучення різних методів вирішення конфлікту, від юридичних аспектів до психотерапії [7].

Основною метою конфліктологічного консультування для сімей, зокрема для молодих, є намагання вирішити конфлікт, формуючи адекватне розуміння ситуації подружжям. Консультант працює над усвідомленням справжніх інтересів та сприяє зміні поведінки одного з партнерів у конфлікті. Початковим етапом процесу є збір інформації для визначення інтересів подружжя. Важливо вивчити їхні уявлення щодо завершення конфлікту та використовувати прийоми відволікання від негативних фактів і емоцій [10].

Для молодих сімей характерне виголошення проблем та висока емоційність. Враховуючи це, конфліктолог повинен використовувати різні стратегії для попередження та вирішення конфліктів у цьому контексті:

Інформаційні заходи: Це включає в себе усунення дефіциту інформації у подружжя, виключення неправдивої та спотвореної інформації з їхнього інформаційного поля. Також, це може включати просвітництво та консультування для надання об'єктивного уявлення про ситуацію.

Комунікативні заходи: Організація ефективного спілкування між подружжям грає важливу роль у попередженні конфліктів. Тренінгові заняття з покращення комунікаційних навичок можуть бути корисними для підтримки здорового спілкування.

Соціально-психологічні заходи: Метою таких заходів є зниження напруженості та зміцнення соціально-психологічного клімату у сім'ї. Конфліктолог може допомагати подружжю в освоєнні стратегій керування стресом та встановленні позитивного психологічного середовища.

Організаційні заходи: Зміна умов взаємодії між членами сім'ї може включати перегляд розподілу обов'язків, вирішення просторових питань та створення нових умов для забезпечення гармонійного спільного життя.

Використання цих різноманітних підходів дозволяє конфліктологу пристосовуватися до конкретних потреб та особливостей молодої сім'ї, сприяючи побудові здорових та стійких сімейних відносин.

2.2. Методи профілактики конфліктів у молодій сім'ї

Профілактика – це в першу чергу, сукупність заходів, що запобігають будь-чому. Профілактика конфліктів полягає у такій організації життєдіяльності суб'єктів соціального взаємодії, яка виключає або зводить до мінімуму ймовірність виникнення конфліктів з-поміж них [42].

На сьогоднішній день, молоді сім'ї визнають потребу в наданні допомоги кваліфікованих спеціалістів, у вирішенні сімейних конфліктів [21]. Всім відомо, що чим раніше виявлено проблемну ситуація, тим набагато менше необхідно буде докласти зусиль для того, щоби дозволити її конструктивно.

У теоретичному дослідженні проблеми нам вдалося виділити психологічні причини подружніх конфліктів у молодій сім'ї, які ми можемо профілакувати.

По-перше, це причини, що криються в особливостях відносин між молодим подружжям. До цієї групи причин можна віднести довірливість у спілкуванні, взаєморозуміння у спілкуванні, схожість у поглядах, легкість спілкування, психотерапевтичність спілкування. Друга група причин базується на ступеня задоволеності в шлюбі, до неї входять: сприйняття себе і

чоловіка, сімейні настанови, задоволеність потреб у шлюбі. І третя група рольових очікувань та домагань у шлюбі. Дані причини, що породжують конфлікт і при не вдалому вирішенні протиріч посилюються і породжують деструктивніші конфлікти.

Профілактика конфліктів у молодих сім'ях здійснюється з допомогою соціально-психологічних зусиль, що має пріоритетний напрям, згідно з А.Г. Харчеву, розробка та здійснення заходів щодо зміцненню молодої сім'ї як репродуктивної соціальної одиниці, підтримка під час адаптації подружжя.

Методи профілактики конфліктів у молодій сім'ї виходять із загальнотеоретичних соціально-психологічних методів подолання конфліктного протистояння представлених у навчальному посібнику О.В. Буртового, вони описують правила, дотримуючись яких можна коригувати думки, почуття, настрої [55]:

Метод згоди, що передбачає залучення потенційних конфліктуючих у спільну справу, в процесі здійснення якого у опонентів з'являється загальне коло інтересів, що є стимулом для пізнання один одного, потенційні конфліктуючі набувають досвіду співробітництва та практику спільного вирішення проблем.

Метод доброзичливості передбачає вираз молодими подружжям жалю, співпереживання та готовності відгукнутися та надати дружину практичну підтримку, що у кризових ситуаціях набуває особливе значення.

Метод збереження репутації партнера передбачає виразналежної поваги до особи чоловіка, визнання його гідності, авторитету у разі негативного розвитку подій

Метод взаємного доповнення, передбачає спрямованість, а також підтримку та сприяння у розвитку здібностей чоловіка якими не має другий чоловік.

Метод недопущення дискримінації людей передбачає уникнення переваги одного чоловіка над іншим, вимагає уникнення підкреслення відмінностей, що дозволяє уникнути почуття образи у молодого подружжя.

Метод психологічного підйому передбачає що всі почуття і настрої піддаються регулюванню та вимагають підтримки та насичення. Більш розгорнуто соціально-психологічну підтримку молодій сім'ї можна розглянути через конкретизовані авторські методи

Метод соціальної діагностики М. А. Болдіної, яка бачить підтримку молодій сім'ї у ранньому виявленні шляхом дошлюбного консультування, діагностики проблем молодих сімей, розробка моніторингів, масштабне інформування про можливі труднощі в процесі становлення молодій сім'ї. Своєчасне застосування даного методу, думці М. А. Болдіної, дозволить профілактувати виникнення та загострення небажаного розвитку подій. Є. І. Іванова описує метод конфліктологічного консультування, що полягає в цілеспрямованому співбесіді з клієнтом для допомоги у дослідженні проблем та рішень у конфліктній ситуації, що виникла в молодій сім'ї [63]. А. Г. Здравомислов, виділяє метод психологічного консультування, де організується корекція дисгармонії сімейних відносин та покращення взаємовідносин сім'ї психологічними засобами. Психологічне консультування, на думку О. В. Рибак, Н. Г. Слепцова, А. Б. Федулової, Н. В. Цихончик, складається з кількох етапів:

1. Розмова – встановлення довірчих відносин між психологом та молодією сімейною парою, зниження тривожності у подружжя.

2. Діагностика – передбачається використання діагностичних методик, для перевірки необхідності психологічного консультування та прогнозування впливу на молоді сім'ю.

3. Тренінг – безпосереднє програвання конфліктних ситуацій актуальних для молоді сім'ї, пошук раціональних рішень вирішення протиріч.

4. Індивідуальна робота – опрацювання невдалих моментів на попередніх етапах за індивідуально підібраними методиками.

Реалізація методів, як профілактика конфліктів у молодій сім'ї, на практиці має бути об'єднано конкретною формою роботи, яку психолог може вибирати самостійно виходячи з особливостей молоді сім'ї, а також

комбінувати їх для досягнення комплексного ефекту. Багатоваріативною формою, що дозволяє застосовувати різні технології та безпосередньо застосувати теоретичні навички на практиці, а також дозволяє проявити ініціативу молодого подружжя, непідробну зацікавленість у розвитку подружніх відносин, дозволяє тренінг. Саме в тренінгу можливо створити ситуацію з дотриманням усіх запропонованих правил та медіювати подружнє спілкування за допомогою присутності психолога [3].

На сьогодні перелік розроблених програм профілактики конфліктів у молодих сім'ях не можна назвати широким. Проблема профілактики конфліктів у молодій сім'ї має широку теоретичну обґрунтованість, чого не можна сказати про практичні програми. Тим не менш, нам вдалося виділити деякі авторські розробки.

Один із ефективних методів запобігання конфліктам у подружжі та міжособистісним проблемам – це вміння особистості дотримуватися принципів "соціальної дистанції" у взаємодії з іншими людьми. Соціальна дистанція визначає рівень соціально-психологічної близькості або віддаленості між людьми, який впливає на легкість або складність їхнього взаємодії. Вибір і дотримання правильної соціальної дистанції може запобігти конфліктам, які можуть виникнути внаслідок занадто близьких відносин, а також у випадках, коли вони занадто віддалені [32].

Таким чином, взаємини з партнером (чоловіком чи дружиною) вимагають постійної уваги до того, щоб не досягти максимальної межі психологічного зближення. Важливо залишати простір для розвитку і можливість подальшого зближення, навіть у випадках, коли відстань між партнерами здається надто великою. Іншим, не менш важливим методом запобігання конфліктам у молодих сім'ях є дотримання «правила різноманітності».

Різноманітні інтереси та взаємна зацікавленість подружжя стають важливим ресурсом для співробітництва та обмежують можливості виникнення конфліктів. Чим більше спільних і різноманітних інтересів, тим

менше шансів на конфліктне протистояння. Навпаки, коли інтереси подружжя обмежені, наприклад, лише сексуальними чи фінансовими, зростає ймовірність конфліктів через вузьку базу спільності. Тому важливо дотримуватися правила, за яким у взаємодіях чоловіка та дружини слід уникати ставлення один до одного як до єдиного центру світу, завжди залишаючись особистістю з певною мірою психологічної незалежності. Це правило передбачає постійне коригування відносин, виведення їх з глухих кутів та спрямування енергії конфліктів на особистісне зростання обох партнерів, а не на взаємні обвинувачення та розлучення. Такий підхід сприяє збереженню психологічної незалежності в рамках взаємин, сприяє підтримці індивідуальних інтересів та сприяє збалансованому розвитку подружжя. Звісно, легко висловити ідею «спрямовувати енергію конфліктів на особисте зростання обох», але важко втілити це в реальному житті. Одним із способів досягти успіху на цьому складному шляху є ухилення від конфлікту [56].

Дейл Карнегі переконує, що єдиний спосіб перемогти в суперечці – це ухилитися від неї. У контексті шлюбних відносин ухилення від конфлікту особливо важливе та продуктивне, оскільки гармонійні стосунки з партнером мають велике значення, більше, ніж перемога в конфлікті з ним. Третім способом, що може допомогти перетворити накопичену енергію конфлікту в енергію співробітництва, є правило «згладжування». Згладжувач старається уникати зовнішніх проявів конфлікту і підтримує згладжування прагнень конфліктного протистояння у іншій людині.

У відповідності до поглядів Дейла Карнегі, значущим методом уникнення або полегшення конфліктних ситуацій є надання іншим людям, які мають взаємодію з конкретною особою, можливості відчувати себе «своєю людиною». Такі взаємини вирізняються глибокою психологічною близькістю, взаємною повагою партнерів та позитивним емоційним настроєм [77]. Цей тип відносин має великий потенціал у сфері значущості, усвідомленості та тривалості існування, принесення задоволення обом сторонам. Отже, вони

найповніше задовольняють потребу людини в тому, щоб мати значення для інших.

У своїх порадах з того, як привернути увагу і зберегти гармонію у відносинах, Дейл Карнегі рекомендує надавати людям можливість відчувати свою власну значущість. Замість того, щоб акцентувати увагу на власних перевагах, таких як начитаність, доброта чи чуйність, більш ефективним і коротким шляхом до співпраці без конфліктів є надання іншим можливості проявити свою важливість. Цей метод звертання до значущості іншого та підтримки його власної важливості виявляється ключовим елементом стратегії запобігання конфліктам у подружніх відносинах [77].

У запобіганні подружнім конфліктам важливу роль відіграє конструктивний метод соціальної демонстрації, що її уникає. Нерідко конфлікти виникають через намагання одного партнера вразити іншого демонстрацією свого успіху, інтелекту, сили та інших достоїнств, що може спричиняти роздратування та агресивність у співбесідника, сприяючи конфліктним ситуаціям. Тимчасом, активне уникання соціальної демонстрації створює менше підстав для виникнення конфліктів.

Після узагальнення різних методів запобігання міжособистісних конфліктів, зокрема в подружніх відносинах, можна визначити кілька правил для безконфліктного спілкування. Перше правило звучить так: «Уникайте вживання конфліктогенних засобів». Нагадаємо, що конфліктогенами вважаються слова, дії або бездіяльність, які можуть спричинити конфлікт. Якщо ми відповідаємо на конфліктогенну поведінку сильнішим конфліктогеном, то конфлікт стає неминучим.

Отже, друге правило безконфліктної взаємодії звучить наступним чином: "Не відповідайте конфліктогеном на конфліктоген". Щоб врахувати одне або обидва з цих правил, слід поставити себе на місце співрозмовника, відчувати його почуття та бажання, і зрозуміти його точку зору. Цей процес називається емпатією. Тому третє правило безконфліктного спілкування гласить: «Виявляйте емпатію до співрозмовника». У взаємодії між людьми

існує явище, протилежне конфліктогену – це доброзичливі взаємодії зі співрозмовником. До них належить все, що піднімає настрій людині: дружня посмішка, увага, інтерес до особистості, поважне ставлення, співчуття та інше [27].

Отже, четверте правило безконфліктного спілкування сводиться до наступного: «Надавайте якнайбільше доброзичливих взаємодій». Кожен з нас потребує позитивних емоцій, тому чоловік, який надає своїй половині багато доброзичливих взаємодій, може запобігти конфліктам, навіть якщо для цього є певні передумови.

Розглянемо принципи вирішення конфліктів:

А. Відділення людей від проблеми

- Розмежуйте взаємини із опонентом від проблеми.
- Поставте себе на його місце.
- Утримуйтеся від піддавання своїм побоюванням.
- Демонструйте готовність вирішувати проблему.
- Будьте стійкими в стосунках з проблемою і толерантними до людей.

В. Пропонуйте взаємовигідні варіанти

- Не обмежуйте себе однією відповіддю.
- Розділіть процес пошуку варіантів і їхню оцінку.
- Розширюйте спектр варіантів.
- Спрямовуйтеся на взаємну вигоду.
- Розглядайте погляди іншої сторони.

С. Увага інтересам, а не позиціям

- Контролюйте «чому?» та «чому ні?».
- Фіксуйте основні інтереси та їх багатогранність.
- Пошукайте спільні інтереси.
- Поясніть життєвість ваших інтересів.
- Визнавайте їхні інтереси як частину загальної проблеми.

D. Використовуйте об'єктивні критерії

- Будьте відкриті для аргументів іншої сторони.
- Не давайте засмучуватися лише принципам.
- Використовуйте об'єктивні критерії для кожної аспекту проблеми.
- Застосовуйте справедливі критерії.
- Враховуйте кілька критеріїв при вирішенні конфлікту [41].

Вирішення конфлікту може відбуватися шляхом компромісу, співробітництва та зовнішнього впливу. Розглянемо етапи вирішення конфлікту цими способами.

A. Вирішення конфлікту шляхом компромісу

- Переведення конфлікту з емоційного рівня на інтелектуальний.
- Вирівнювання позицій між опонентами.
- Усунення протиріччя, але не обмеження примиренням сторін.
- Підготовка блоку різних варіантів взаємних поступок.
- Добровільна відмова суб'єктів конфлікту від частини об'єкта на користь опонента з метою оволодіти іншою частиною об'єкта.

B. Вирішення конфлікту шляхом співробітництва

- Інтереси суб'єктів конфлікту є дуже важливими, і компроміс для них неприйнятний.
- Переведення конфлікту з емоційного рівня на інтелектуальний.
- Вирівнювання позицій між опонентами.
- Усунення протиріччя, але не обмеження примиренням сторін.
- Доброзичливе ставлення суб'єктів конфлікту один до одного, взаємна повага та готовність вислухати.
- Укладання "довгострокової угоди".

C. Вирішення конфлікту шляхом зовнішнього впливу

- Ліквідація об'єкта конфлікту.
- Усунення можливості набуття контактом суб'єктів конфлікту.
- Заміна об'єкта конфлікту.

- Залучення до вирішення конфлікту третейських суддів [42].

Розроблено багато методик нормалізації подружніх взаємин, попередження переростання спірних ситуацій у конфлікти (В. Владін, Д. Капустін, І. Дорно, А. Єгідес, В. Левкович, Ю. Рюриков) [1]. Більшість із них зводиться до наступного:

1. Поважати себе, а тим паче іншого. Пам'ятати, що він (вона) найближча тобі людина.
2. Намагатися не накопичувати помилки, образи та «гріхи», а одразу реагувати на них. Це виключить накопичення негативних емоцій.
3. Виключити сексуальні закиди, оскільки вони не забуваються.
4. Не робити зауважень один одному у присутності інших. (друзів, знайомих, гостей тощо).
5. Чи не перебільшувати власні здібності та гідності, не вважати себе завжди і у всьому правим.
6. Більше довіряти і зводити до мінімуму ревності.
7. Бути уважним, вміти слухати та чути чоловіка.
8. Не опускайтесь, піклуватися про свою фізичну привабливість, працювати над своїми недоліками.
9. Ніколи не узагальнювати навіть явні недоліки чоловіка, вести розмову лише про конкретну поведінку у конкретній ситуації.
10. Відноситися до захоплень чоловіка з інтересом та повагою. У сімейному житті іноді краще не знати правду, ніж будь-що намагатися встановити істину.
11. Намагатись знаходити час для того, щоб хоча б іноді відпочити один від одного. Це допомагає зняти емоційно-психологічну перенасиченість спілкуванням.

Конструктивність вирішення подружніх конфліктів, як жодних інших, залежить насамперед від уміння подружжя розуміти, прощати та поступатися. Одна з умов завершення конфлікту подружжя, що любить, — не домагатися

перемоги. Перемогу за рахунок поразки коханої людини важко назвати досягненням [48].

Важливо поважати іншого, незалежно від того, яка провина лежить на ньому. Потрібно бути здатним чесно запитати самого себе (і головне, чесно відповісти собі), що ж тебе насправді хвилює. При аргументації своєї позиції намагатися не виявляти недоречний максималізм та категоричність. Краще самим дійти взаєморозуміння і не втягувати у свої конфлікти інших — батьків, друзів, сусідів та знайомих. Тільки від подружжя залежить благополуччя сім'ї.

Одним із способів урегулювання подружніх конфліктів є психологічне консультування. Сутність психологічного консультування конфліктних сімей полягає у виробленні рекомендацій щодо зміни негативних психологічних факторів, що ускладнюють життя подружжя та викликають конфлікти [34].

Основні завдання психологічного консультування:

- Індивідуальні та групові консультації:
  - Надання фахової допомоги особам, які звернулися до фахівця для вирішення складних проблем.
  - Набуття психологічних знань та вирішення конфліктів.
- Виявлення конфліктних сімей та проведення консультацій:
  - Допомога у виявленні конфліктів в сім'ях та надання консультативної допомоги.
- Надання допомоги подружжю:
  - Допомога сім'ям у виявленні помилок та виборі правильної поведінки у складних сімейних ситуаціях.
- Навчання методів саморегуляції:
  - Навчання ефективним методам саморегуляції психічного стану для покращення емоційного благополуччя.

Сімейне консультування розглядається як одна з форм подружньої терапії. Це включає прості, поверхневі та короткочасні психотерапевтичні впливи, спрямовані переважно на вирішення конфліктів та подолання

кризових ситуацій. Методи, такі як експлікація, заохочення, індивідуальні рекомендації та поради, широко використовуються у консультативній роботі [52].

Психологічне консультування включає в себе ряд труднощів, серед яких основні:

1. Проблема часу:

- Психолог повинен визначити причини, мотиви та умови конфлікту за короткий термін.
- Показати подружжю можливості відновлення їхніх відносин, надаючи конкретні поради та стратегії.

2. Різна ступінь конфліктності сімейного життя:

- Молоді пари, які нещодавно одружилися, звертаються за психологічною допомогою, і їхня конфліктність може бути ефективно виправлена.
- Психолог може також стикатися із сім'ями, які рухаються в напрямку розлучення, що може ускладнити ефективність консультування.

Консультування людей з суперечливою системою мотивів вимагає розуміння та врахування обставин, які як можуть сприяти, так і перешкоджати збереженню подружніх відносин.

Психолог повинен вирішувати ці труднощі, допомагаючи подружжю зрозуміти, вирішити конфлікти та знаходити шляхи до покращення їхніх сімейних відносин [12].

3. Підвищена агресивність консультованого:

- В сім'ях на стадії розлучення агресивність консультованого може бути вираженою.
- У таких випадках складно проводити повну діагностику сімейних стосунків.
- Важливо зацікавити консультованих у глибокому розкритті їхніх сімейних та особистих проблем.

- Трансформація ситуації, де психолог проводить експертизу взаємин подружжя, в ситуацію, коли самі вони переосмислюють мотиви конфлікту, є ключовою.

4. Наявність неусвідомлюваних компонентів конфліктної поведінки:

- Неусвідомлені компоненти конфліктної поведінки ускладнюють становище консультованих та роботу психолога-консультанта.
- Врахування в цілому спектру конфліктної поведінки, яка може бути прихованою або неусвідомленою, є важливим етапом консультування.
- Розкриття цих компонентів допомагає розуміти корінь конфліктів та сприяє ефективному їх вирішенню [69].

Встановлення необхідності надання консультацій та передбачення можливого впливу на родину представляє собою початковий етап діагностики для виправлення подружніх відносин. Ця діагностична фаза включає аналіз на структурному, описовому, динамічному, генетичному та прогностичному рівнях. Для визначення конфлікту в подружніх стосунках рекомендується використовувати методику аналізу конфліктних ситуацій, таку як МАКС [5]. Цей підхід передбачає свобідний опис конфлікту через відповіді на одинадцять рефлексивних аспектів. Важливо уявити внутрішню картину конфлікту, хоча б одного з його учасників. Використання методики стає ефективним після встановлення психотерапевтичного контакту.

Другий етап консультування в конфліктних родинах полягає відновленні подружніх відносин. Успіх цього переходу залежить від зменшення психічної напруженості у консультованої особи. Іноді в конфлікті подружжя виникає враження, що їхні стосунки є неодмінними, що призводить до почуття безвихідності та жалю [1]. Важливо активно працювати над зміною песимістичного погляду подружжя на ситуацію.

Під час нормалізації подружніх відносин важливо забезпечити:

- Запобігання новому загостренню конфлікту під час присутності психолога, уникаючи звинувачень, образ, та грубості.
- Не вступати на бік одного з подружжя, оскільки спроби залучити консультанта як "союзника" можуть загострити конфлікт.
- З початку прагнути розширити розуміння конфліктної ситуації подружжям, оцінюючи її з позиції опонента.
- Терпляче ставитися до повільної, але позитивної еволюції та відновлення подружніх відносин.
- Шанобливе відношення до норм та цінностей, які приймаються чи відстоюються подружжям.
- Не намагатися надавати поради, а допомагати знаходити правильні рішення самим.
- Дотримуватися делікатності та анонімності, особливо в тих питаннях, які стосуються інтимних відносин подружжя.

Під час нормалізації подружніх відносин важливо забезпечити:

- I. **Розвиток "мужності недосконалості"**: Психологу-консультанту слід намагатися розвивати у собі те, що А. Адлер називав "мужністю недосконалості" – вміння мужньо приймати невдачу, особливості та недосконалості подружжя [10].
- II. **Процес вирішення конфлікту**: Вирішення конфлікту – це процес знаходження взаємоприйнятної рішення проблеми, яке має особисту значущість для учасників. Дозвіл може бути повним або неповним, в залежності від конкретної ситуації.
- III. **Встановлення справжніх причин конфлікту**: Для ефективного вирішення конфлікту необхідно визначити справжні причини його виникнення. Це не лише направить подружній конфлікт у конструктивне русло, але й дозволить знайти шляхи уникнення та запобігання його повторенню.

Вирішенню конфлікту сприяють такі методи:

- **Вміння дотримуватись принципів "соціальної дистанції"**: Подружні конфлікти можуть виникати як внаслідок надмірної далекості між партнерами, так і внаслідок надмірної близькості. Стриманість у встановленні оптимальної соціальної дистанції може сприяти вирішенню конфліктів.
- **Дотримання "правила різноманітності"**: Збільшення взаємної зацікавленості та різноманітності інтересів подружжя сприяє розвитку ресурсів співробітництва і зменшує ймовірність конфліктів.
- **Правило "згладжування"**: Метод, що полягає в спробах пом'якшити конфліктні ситуації та направити енергію конфлікту на співпрацю.
- **"Робіть якнайбільше доброзичливих посилай"**: Подарунки позитивних висловлювань та уваги спроможні запобігти конфліктам, навіть у випадках, коли існують передумови для їх виникнення [60].

Ці методи допомагають не лише вирішити конфлікт, а й створити позитивну та співпрацюючу атмосферу в подружніх відносинах.

Один із способів вирішення конфліктів у сім'ї – це психологічне консультування. Його суть полягає у розробці рекомендацій щодо зміни негативних психологічних чинників, які ускладнюють життя пари та призводять до конфліктів. Психологічне консультування складається з двох етапів: діагностика конфлікту та відновлення сімейних відносин.

Але існують певні проблеми, які можуть виникнути при застосуванні психологічного консультування: обмежений час, різний рівень конфліктності у сімейному житті, наявність непримітних компонентів конфліктної поведінки [60].

Отже, конфлікт представляє собою взаємне негативне психічне становище двох чи більше осіб, що проявляється в ворожості, відчуженості та негативному сприйнятті відносин, викликаному несумісністю їхніх поглядів,

інтересів або потреб. Конфлікти між подружжям можуть приймати конструктивний або деструктивний характер. Конструктивне врегулювання конфліктів є важливою частиною будь-якого подружнього союзу, надаючи йому стійкість та розвиток.

Деструктивні конфлікти залишають свої сліди, завдаючи психологічних травм подружжю. Таким чином, учасники подружнього конфлікту повинні спрямовувати свої зусилля на перетворення конфлікту з деструктивного на конструктивний. Для досягнення цієї мети можна використовувати різні методи, такі як дотримання "соціальної дистанції", застосування "правила різноманітності" і "згладжування", а також метод "доброзичливих посилянь".

Одним із ефективних способів вирішення конфліктів у подружньому житті є психологічне консультування. Його суть полягає в розробці рекомендацій для зміни негативних психологічних факторів, які ускладнюють життя подружжя та призводять до конфліктів. Психологічне консультування включає дві стадії: діагностику конфлікту та відновлення подружніх відносин [62].

Проте, психологічне консультування може стикатися з рядом проблем, таких як обмежений час, різний рівень конфліктності в подружньому житті, а також наявність неусвідомлених компонентів конфліктної поведінки.

Висновки до розділу 2

Отже, конфлікт – це взаємний негативний психічний стан двох чи більше осіб, виражений в ворожості, відчуженості та негативізмі у відносинах, викликаний несумісністю поглядів, інтересів або потреб.

Супружні конфлікти можуть приймати конструктивний або деструктивний характер. Конструктивне вирішення конфліктів є необхідною частиною будь-якого партнерства, вносячи важливий внесок у сімейні стосунки. Деструктивні конфлікти залишають негативні сліди і завдають психологічних травм подружжю. Тому учасники подружнього конфлікту

повинні активно спрямовувати свої зусилля на перетворення його характеру з деструктивного на конструктивний.

Для досягнення даної мети використовуються різні методи, такі як дотримання "соціальної дистанції", впровадження "правила різноманітності" і "згладжування", а також використання "доброзичливих висловлювань".

Ефективний спосіб вирішення конфліктів у подружньому житті - це психологічне консультування. Основна мета його полягає в розробці рекомендацій для зміни негативних психологічних факторів, які ускладнюють життя пари та призводять до конфліктів. Цей процес включає в себе діагностику конфлікту та відновлення подружніх відносин. Однак цей метод має свої виклики, такі як обмежений час, варіації рівня конфліктності в подружньому житті та наявність неусвідомлених аспектів конфліктної поведінки.

Профілактика в цьому контексті передбачає сукупність заходів, спрямованих на запобігання виникненню конфліктів між соціальними суб'єктами. Організація життєдіяльності здійснюється таким чином, щоб мінімізувати ймовірність виникнення конфліктів між ними. Профілактика конфліктів у молодій сім'ї полягає в усуненні психологічних причин виникнення конфліктів. Це вимагає проведення емпіричного дослідження та розроблення програми профілактики подружніх конфліктів у молодих сім'ях. Основні напрямки цієї програми включають розвиток у молодого подружжя навичок саморегуляції поведінки, ефективної міжособистісної взаємодії, створення емоційно-комфортного клімату в сім'ї та медіацію рольових очікувань та домагань у шлюбі.

Для підвищення практичної значущості роботи важливо підтвердити ефективність програми. Це дозволяє говорити про сформованість у подружжя умінь контролювати власну поведінку та емоційний стан у умовах конфлікту, сприяючи запобіганню можливим конфліктним ситуаціям у майбутньому.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДРУЖНИХ КОНФЛІКТІВ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї

3.1. Організація, методичне забезпечення емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження було здійснене на вибірці із 80 осіб, у віці з 19 до 30 років, одружених не більше п'яти років, які розділені на 3 вікові групи, до 20 років (8 пар), від 21 до 25 років (15 пар), від 26 до 30 років (17 пар). Згідно з теоретичним викладом у дипломній роботі, ця категорія подружжя визначається як молоді сім'ї, а саме цей віковий проміжок є складним періодом, пов'язаним із можливими конфліктами внаслідок незрілості та становленням професійного зростання подружжя.

Основна мета проведеного дослідження полягала у виявленні особливостей та причин виникнення конфліктів в подружніх відносинах у молодих сім'ях. Для досягнення мети ми використали такі методики:

Методика "Особливості спілкування між подружжям", розроблена **Ю. Є. Альошиною**, Л. Я. Гозман і Е. М. Дубовською, є інструментом для вивчення способу взаємодії між подружжям. Сам тест включає 48 питань та охоплює шість основних шкал:

- **Подібність у поглядах:** Спрямована на виявлення спільних очікувань та установок у подружжя, взаємодію з довкіллям та почуття спільності.
- **Загальні знаки:** Оцінює рівень загальних символів у міжособистісних відносинах, таких як сімейні традиції, ласкаві прізвиська і специфічна мова.
- **Довірливість спілкування:** Визначає ступінь саморозкриття у міжособистісному спілкуванні, що може свідчити про щирість та відкритість у відносинах.
- **Порозуміння:** Виявляє рівень прийняття поглядів та поведінки партнера, а також необхідність пояснень та виправдань.

- Психотерапевтичність спілкування: Визначає здатність подружжя до створення комфортної та інтимної атмосфери у сім'ї.
- Легкість спілкування: Оцінює ступінь легкості у встановленні та підтриманні міжособистісних контактів, а також можливі труднощі при вступі та виході з контакту.

Відповідь на запитання має на увазі оцінку прояву особливостей спілкування між подружжям варіантами "Дуже часто", "Досить часто", "Досить рідко", "Дуже рідко". Результати відповідей респондента інтерпретуються за допомогою присвоєння певної кількісної характеристики: за відповідь "Дуже часто" - 4 бали, "Досить часто" - 3 бали, "Досить рідко" - 2 бали та "Дуже рідко" – 1 бал.

Методика "Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ)" (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко) є експрес-діагностикою рівня задоволеності-незадоволеності шлюбом та ступеня узгодження-неузгодженості задоволеності шлюбом між партнерами. Опитувальник складається з 24 тверджень, де досліджуваним необхідно обрати один варіант відповіді, і кожному варіанту нараховується певний бал. Загальна сума балів вказує на рівень задоволеності шлюбом.

Методика "Взаємодія подружжя в конфліктних ситуаціях" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовський) визначає конфліктні та стресогенні сфери подружніх взаємин, ступінь згоди чи не згоди в ситуаціях конфлікту та рівень конфліктності в парі.

Опитувальник "Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)" (А. Н. Волкової) досліджує взаємозв'язок між ступенем узгодженості сімейних цінностей чоловіка і дружини та їх рольовими уявленнями про реалізацію сімейних ролей. Методика визначає адекватність рольової поведінки подружжя, що залежить від відповідності рольових очікувань і рольових домагань подружжя.

Опитувальник К. Томаса "Спосіб реагування у конфлікті", адаптований Н.В. Гришиною, використовується для вивчення особистісної

схильності до конфліктного поведінці та виявлення стилів вирішення конфліктних ситуацій. Опитувальник дозволяє аналізувати типові способи реагування на конфліктні ситуації, здатність до суперництва та співробітництва в групі, пристосування до компромісів та уникнення конфліктів.

Методика "Вимірювання установок в подружній парі" (Ю.Є. Альошиної) спрямована на визначення установок подружжя в ключових сферах сімейної взаємодії та встановлення соціально-психологічної сумісності партнерів у шлюбі. Засіб дозволяє оцінити ставлення до різних аспектів сімейного життя, включаючи відносини з дітьми, сексуальність, гроші, альтернативу між почуттям обов'язку і задоволенням, орієнтацію на спільність чи автономність, і багато інших аспектів. Результати обробляються та інтерпретуються відповідно до ключа.

3.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Спочатку розглянемо результати після проведення методики «Особливості спілкування подружжя» (Ю. Е. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубівська), яка дозволяє нам дізнатися в яких сферах сімейного спілкування все добре, а в яких наявні складнощі. Ми вирахували середні значення в кожній категорії для кожної вікової групи, які представлені у вигляді таблиці.

Таблиця 3.1

Середні значення за методикою «Особливості спілкування подружжя»

(Ю. Е. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубівська)

	1 група	2 група	3 група
Конфіденційність спілкування	14,6	15	17,5
	16,7	15,6	17,2
Взаєморозуміння між подружжям	15,2	13,5	17,75
	16,3	16,9	18,1
Подібність в поглядах подружжя	14,9	16,2	15,6
Загальні символи сім'ї	17,1	15,6	15,7
Легкість спілкування між подружжям	15,6	15,6	17,8
«Психотерапевтичне» спілкування	14,6	18,2	16,8

Розглянемо результати першої шкали, яка має 2 субшкали. Найвищі значення у 3 групи, 17,5 та 17,2, це говорить нам про те, що досліджувані довіряють в спілкуванні своєму партнеру і впевнені в такому ж відношенні до себе. 1 та 2 групи також мають достатньо високі значення, тобто в молодих сім'ях довірливе та відкрите спілкування. Але слід звернути увагу на 1 групу, тому що є невелика розбіжність між субшкалою «а» та «б», це може свідчити про більш впевненість в партнері та здатності його максимального відкриття та щирості ніж до самих себе.

За шкалою «взаєморозуміння між подружжям» можемо побачити, що 3 група набрала більшу кількість балів, 17,75 та 18,1. Пари даної вікової категорії мають добре порозуміння між собою, приймають погляди та

поведінку один одного. Люди до 20 років мають також досить високі бали, 15,2 та 16,3, і показують нам, що їм вдається порозумітися та налагоджувати взаємоповагу. 2-га група отримали 13,5 та 16,9, аналізуючи ці дані, ми робимо висновок, що досліджуваним не дуже легко вдається приймати повністю свого партнера, виникають складності, в своїй другій половинці впевнені, про це свідчить нам високий бал зі субшкали «б», яка показує нам, як оцінюють свого партнера.

Проаналізуємо значення з наступної шкали «подібність в поглядах подружжя». Найвищий бал серед 3-х груп набрала 2-га група (21-25 років), це говорить про те, що пари мають дуже схожі погляди та очікування щодо сімейного життя. 1 та 3 групи також подібні у поглядах, установках та є почуття спільності, але можуть мати не значні розбіжності.

За шкалою «загальні символи сім'ї» виділяється 1 група, 17,1, тобто подружжя мають свої сімейні традиції, ласкаві прізвиська або специфічну мову зрозумілу тільки їм, це дуже зближує та працює над зміцненням відносин. 2 та 3 групи мають дуже близькі значення, досить високі, що також свідчать про спільні традиції, справи та власну мову, але можливо знаходяться, ще на шляху будування цієї сфери. Така картина може бути тому, що молодшим людям до 20 років набагато легше знайти спільну мову та створювати разом власні традиції, а старішим складніше, тому що до їх віку вже встигли вибудуватися правила життя.

Результати за шкалою «легкість спілкування» такі, 17,8 балів набрала 3 група, що свідчить про легкість у встановленні та підтриманні міжособистісного спілкування, можливо тому, що це найстарша група, яка має більше досвіду та знань, в результаті їм легше вистраювати комунікацію. 1 та 2 група набрали однакову кількість балів по 15,6 – це свідчить, що вони на шляху подолання бар'єрів для легкого спілкування в середині сім'ї.

Останньою ми розглянемо шкалу «Психотерапевтичне спілкування», найвищий бал отримала група під номером 2, такий результат означає, що подружжя створюють комфортну та інтимну атмосферу в сім'ї. 3 група має

16,8 балів, це говорить про достатній рівень здатності створити довірливу атмосферу. 1 група набрали 14,6 – пари намагаються зробити відносини в сім'ї теплими та комфортними, але на цьому шляху виникають складності.

Після проведення методики «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко), ми дізнались про рівень задоволеності-незадоволеності шлюбом та як себе відчують чоловіки та дружини в шлюбі. Результати предсталені в таблиці.

Таблиця 3.2

Середні значення по групам за методикою «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко)

	1 група	2 група	3 група
Середнє значення	34,5	38	39,8

Почнемо розглядати результати з 3-ї групи, яка набрала найбільшу кількість балів 39,8 – вони підпадають під категорію «абсолютно благополучні». Ми можемо сказати, що пари які знаходяться в віці від 26 до 30 років, повністю задоволені свої шлюбом та сімейними відносинами. Такий високий результат може бути через те, що дана категорія людей знають, що вони хочуть від подружнього життя та можуть це озвучити один одному, як ми уже знаємо це дуже важливий фактор будівництва щасливих сімейних відносин.

Аналізуючи результати 1 та 2 групи, ми розуміємо, що вони знаходяться в категорії «благополучні». Це достатньо висока та позитивна оцінка власного шлюбу, що свідчить про гарні взаємини між подружжям, про те, що між ними атмосфера любові, поваги та взаєморозуміння.

Слід звернути увагу на те, що серед досліджуваних молодих сімей не має таких категорій, як: «абсолютно неблагополучні», «неблагополучні» та «скоріш благополучні». Це свідчить про те, що пари мають високий рівень

задоволеності шлюбом. Така позитивна динаміка може бути через обізнаність молодих людей про тонкощі сімейного життя. Зараз дуже багато інформації про те, як будувати міцну родину, є у вільному доступі. Якщо подружні пари готувались до вступу в шлюб та продовжують збагачувати свої знання з цієї теми, зовсім не дивно мати такі результати.

Методика «Взаємодія подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовський) дозволяє виявити, які найбільш конфліктні сфери у молодого подружжя, як вони реагують на них та як діють, пасивно або активно, в напрямку їх вирішення. Ми отримали результати з 8 шкал, які можна побачити у вигляді таблиці.

Таблиця 3.3

Середні значення за методикою «Взаємодія подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовський)

	Проблеми взаємин	Виховання дітей	Спрямованість на автономію	Рольові очікування	Розбіжності в поглядах	Домінування	Прояви ревнощів	Різне ставлення до грошей
1 група	-0,27	1,38	-0,84	-1,46	2	-1,34	2	1,45
2 група	-1,34	0,24	-0,12	-1,27	1,94	-0,84	0,47	1,21
3 група	-0,77	-1,2	1,08	-0,53	1,79	1,13	1,42	-0,89

Спершу розглянемо значення по шкалі «Проблеми взаємин з родичами та друзями», 1 група має -0,27 – негативна реакція на конфліктні ситуації у взаєминах з близькими родичами та друзями. 2 група має значення -1,34, тобто також негативно ставляться до конфліктів в сфері близьких людей, але проявлять активні дії щодо їх вирішення на відміну від 1-ї групи. Група під

номером 3 має значення $-0,77$ також реагують з негативним характером на зіткнення в питаннях взаємин з родичами та друзями, але як і 1 група схильні до пасивної дії для їх вирішення.

Наступною розглянемо шкалу «Виховання дітей», 1 група – $1,38$, значення вказує нам на позитивне ставлення до сфери виховання дітей і активну участь в цьому процесі. 2 група має значення $0,24$ – також ставляться позитивно до конфліктів в даній сфері, але більш пасивне ставлення до дії на виправлення конфлікту, такі результати в перших двох групах можуть бути тому, що серед них мало пар, які вже мають дітей. Група під номером 3 отримали значення $-1,2$, що свідчить про негативну реакцію на конфлікти в сфері виховання дітей та активну позицію у їх вирішенні.

Аналізуючи шкалу «Спрямованість на автономію» ми бачимо, що перші дві групи мають від'ємні значення, перша група $-0,84$, друга група $-0,12$ – це говорить про негативне відношення до прояви автономії, що може свідчити про низький рівень адаптивності до шлюбу, також мають пасивний характер взаємодії з партнером. 3 група має значення $1,08$, що означає позитивне ставлення до автономності партнера та активні дії щодо сприяння цього. Можемо припустити, що 3 група більш дорослі, сформовані та зрілі, щоб давати власний простір своєму партнеру.

Далі йде шкала «Рольові очікування», всі три групи мають від'ємні значення, що говорить про порушення очікувань щодо розподілу ролей в подружжі. Це досить вірогідно, тому що це пари, які знаходяться в шлюбі до 5 років, майже всі зітикаються з феноменом очікування-реальність і наші досліджувані не виключення. Але якщо перші дві групи проявляють пасивність до вирішення проблем в даній сфері, то третя група проявляє активні дії.

Розглядаючи значення по шкалі «Розбіжності в поглядах» можна побачити, що всі групи мають плюсові значення і досить високі, тож ми можемо зробити висновок, у них позитивне ставлення до розбіжностей у поглядах, досліджувані розуміють, що вони різні і це абсолютно нормально мати різне ставлення до будь-чого. Також сої зазначити, що всі групи

займають активну позицію щодо вирішень конфліктів, які виникають в результаті незгоди один з одним.

Наступною шкалою є «Домінування», 1 і 2 групи мають від'ємні значення, що свідчить про негативну реакцію на прояв домінування одного члена сім'ї по відношенню до іншого, але перша група активно виражають невдоволення такою ситуацією. 3 група має значення 1,13, тобто позитивно ставляться над домінуванням у відносинах та проявлять активні дії у вирішенні конфліктів.

Шкала «Прояви ревнощів» показує нам, що у всіх 3-х груп про позитивне ставлення до ревнощів у відносинах, неакцентують на цьому, і готові активно взаємодіяти між подружжям.

Розглядаючи останню шкалу «Різне ставлення до грошей», ми бачимо, що у перших двох груп полюсові значення, що свідчать про позитивне ставлення до фінансової сфери. 3 група на відміну від перших двох має від'ємне значення -0,89, що свідчить нам про негативну реакцію на різне ставлення до фінансів в сім'ї, можливо є проблеми з визначення сімейного бюджету і подружжя не можуть прийти до спільного рішення, яке задовольнить обох.

Наступною розглянемо методику Опитувальник «Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)», яка визначить значущість у сімейному житті сімейному житті сексуальних відносин, особистої спільності чоловіка і дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, господарсько-побутового обслуговування, моральної та емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера.

Опитувальник «Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)» (А. Н. Волкової)

№	Інтимно-сексуальна	Особистісна ідентифікація	Господарсько-побутова		Батьківсько-виховна		Соціальна активність		Емоційно-психотерапевтична		Зовнішня привабливість	
			О	Д	О	Д	О	Д	О	Д	О	Д
1 група	7,4	8,7	5,6	2,1	5,4	4	8,7	4,4	9	7,4	8,7	5,6
2 група	5,2	8,3	7,5	7,5	8,5	5,2	8,1	8,9	7,9	5,8	8,4	6,7
3 група	5,5	7,4	8,4	6,2	7,3	5,9	7,6	5,1	8,4	7,8	8,1	4,9

Першою розглянемо шкалу «Інтимно-сексуальна». Високе значення має група 1 (7,4) це означає, що пара придає велике значення сексуальній гармонії в сімейному житті. Друга та третя група отримали середні оцінки – що свідчить про адекватну роль сексуально-інтимної сфери в подружжі.

Шкала «Особистісна ідентифікація» показує нам, що всі три групи отримали високі значення, це відображає установку досліджуваних на особистісну ідентифікацію з шлюбним партнером: очікування спільності інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, способів проведення часу.

Наступні шкала «Господарсько-побутова» ділиться на субшкали «Очікування» та «Домагання». 1 група має такі значення (5,6) та (2,1), очікування мають середній рівень, що означає не принциповість в даній сфері, а от домагання мають низький рівень, тож не готові самі виконувати дані обов'язки. 2 група має однакове значення з двох субшкал (7,5) високі вимоги та очікування щодо побутової сфери життя, а також проявляють власну активну участь у веденні домашнього господарства. 3 група має значення (8,4) та (6,2) високі очікування від партнера активного вирішення побутових питань, рівень власної залученості середній

Аналізуючи шкалу «Батьківсько-виховна» ми прослідковуємо такі значення: 1 група (5,4) та (4), тобто середній рівень і очікувань активної участі у вихованні дітей партнером, і готовність сами бути залученими в цей процес також середня. 2 група (8,5) та (5,2), виражені установки респондента на активну батьківську позицію партнера, але в свою чергу, мають середню орієнтацію на власні обов'язки. 3 група (7,3) та (5,9) має подібну динаміку, як і в другій групі, орієнтир більше на очікування залученості у виховання дітей від партнера.

Розглядаючи шкалу «Соціальна активність» ми бачимо, що 1 група набрала (8,7) та (4,4) балів, це свідчить про високий ступінь орієнтації досліджуваних на те, що партнер повинен мати серйозні професійні інтереси, грати активну громадську роль. А в свою чергу, для себе високу планку не ставлять. 2 група (8,1) та (8,9), велика значимість позасімейних інтересів для чоловіка (дружини), які є основними цінностями в процесі міжособистісної взаємодії подружжя та також вираженість власних професійних потреб до самих себе. 3 група (7,6) та (5,1), мають високий рівень очікувань щодо професійного росту свого партнера, орієнтація на власну соціальну активність середня.

Шкала «Емоційно-психотерапевтична» показує нам такі результати: 1 група (9) та (7,4), тобто високий ступінь орієнтації респондента на те, що партнер візьме на себе роль емоційного лідера в родині в питаннях корекції психологічного клімату в сім'ї, а також високий рівень домагань і готовність взяти цю роль на себе. 2 група (7,9) та (5,8) очікування від партнера надання моральної та емоційної підтримки, створення психотерапевтичної атмосфери, готовність створити цю атмосферу на середньому рівні. 3 група (8,4) та (7,8), тобто мають очікування взаємної моральної та емоційної підтримки членів сім'ї, орієнтації на шлюб як середовище, яке сприятиме психологічній розрядки і стабілізації.

Методика, яка допомогла нам визначити, яка стратегія поведінки домінує досліджувані в конфліктних ситуаціях, опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті». Результати представлені у вигляді таблиці.

Таблиця 3.5

Середні значення по групах за опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті»

	1 група	2 група	3 група
Суперництво	8,8	7,2	5,6
Співпраця	8	7,7	8,5
Компромiс	7,1	6,5	7,5
Уникнення	6,8	7,1	6,4
Пристосування	5,5	7,9	6,5

Почнемо з першої групи, в яку входять люди до 20 років. Найбільше значення ми бачимо по шкалі «Суперництво» 8,8, тобто молоді люди в сімейних конфліктних прагнуть досягти своїх інтересів та цілей за рахунок своїх партнерів. Ця стратегія має не збудовкючу динаміку для подружньої пари. Такі результати можна пояснити тим, що в 1 групі знаходяться ще досить молоді люди, які схильні думати про себе та свої інтереси та їм не важливо якою ціною. На другому місці, по кількості балів, шкала «Співпраця», тобто молоді люди здатні прийти до альтернативи, яка повністю задовольнить обох. Досить протирічні результати, але це може бути зумовлено незрілістю із-за молодого віку, тобто вони ще не можуть визначитись до кінця.

Аналізуючи 2-гу групу, ми можемо прослідкувати що всі шкали мають дуже близькі значення. Це може свідчити про ситуативний вибір стратегії поведінки у конфлікті, тобто досліджувані в різних ситуаціях ведуть себе та реагують по різному в залежності від глибини та серьозності зіткнення

подружжя. Але можна відмітити, що шкала «Компроміс» має найменше значення серед інших, що свідчить про складнощі в парах знаходити компромісні рішення.

За результатами в 3 групі домінує шкала «Співпраця» 8,5, молоде подружжя шукають альтернативи, що повністю задовольнить обидві сторони. Така стратегія розв'язання конфлікту є дуже корисною для міцних шлюбних відносин. Ще одна шкала, яка має достатньо високе значення – «Компроміс» 7,5, подружжя здатні знайти рішення, яке задовольнить потреби всіх учасників конфлікту, на відміні від перших двох груп.

Для визначення, якими установками керуються молоді подружжя ми обрали методику «Вимірювання установок в подружній парі» Ю.Є. Альошиной. Результати представлені у вигляді таблиці.

Таблиця 3.6

«Вимірювання установок в подружній парі» Ю. Є. Альошиной

Шкала	1 група	2 група	3 група
Ставлення до людей	8,7	8,1	6,8
Альтернатива між почуттям обов'язку та задоволенням	9,8	10	8,6
Ставлення до дітей	6,6	10,2	11,8
Ставлення до автономності або залежності подружжя	10	9,5	10,3
Ставлення до розлучення	4,3	5,4	4
Ставлення до любові романтичного типу	11,3	9,2	7,8
Оцінка значення сексуальної сфери у сімейному житті	10,2	9,7	8,4
Ставлення до «забороненості сексу»	7	5,5	4,3
Ставлення до патріархального чи егалітарного влаштування сім'ї	5,6	6	4,8
Ставлення до грошей	6,4	8,6	11,2

Першою розглянемо шкалу «Ставлення до людей». В першій і другій групі значення близькі 8,7 та 8,1, це говорить про досить оптимістичне

уявлення респондентів про людей, які їх оточують. 3 група має нижчий бал, що може свідчити про не дуже довірливе відношення до людей, це може бути обумовлено віком, чим старше людина стає, тим складніше позитивно думати про тих, хто навколо.

Шкала «Ставлення до дітей» показує нам, 3 група набрала найбільшу кількість балів, означає, що в житті подружжя в даній категорії діти відіграють велику роль, це можна пояснити тим, що більша кількість пар вже мають дітей. В другій групі також досить велике значення 10,2, це також може свідчити про наявність дітей в молодій сім'ї, або вони ретельно планують поповнення, тому і велике значення приділяють даній темі. Найменший бал набрала група під номером 1 – це не дивно, тому що до 20 років мало хто планує дітей, тому і увагу даній темі не приділяють.

Наступна шкала «Ставлення до автономності або залежності подружжя», яка показує нам досить високі бали у всіх трьох групах – це свідчить про направленість на спільну діяльність в усіх сферах сімейного життя. Такі результати свідчать, що молоді сім'ї хочуть постійно бути разом та робити все вдвох, не прагнуть до автономності.

Аналізуючи шкалу «Ставлення до розлучення», ми бачимо не високі значення, перша група – 4,3, друга група – 5,4, третя група – 4. Це можна інтерпретувати, як негативне ставлення до розлучення, така динаміка напевно через те, що пари не так давно одружилися і вони не замислюються на таким явищем.

Шкала «Ставлення до любові романтичного типу» дає такі результати: найвищий бал має 1 група - 11,3, що свідчить про орієнтацію на романтику у відносинах молодого подружжя. 2 група – 9,2, також досить високий результат, що свідчить про направленість на романтичні стосунки, але не такі явно, як перша група. 3 група – має найнижчий результат, напевно через вже дорослий вік, респонденти з даної вікової категорії більш направлені на реальне життя.

Наступна шкала «Оцінка значення сексуальної сфери» демонструє, що найбільш значення сексу приділяється в групі до 20 років (10,2), тому що це молоді, енергійні і їм здається, що інтимна сфера сімейного життя найважливіша. Менше значення приділяється даній сфері в групі від 26 до 30 (8,4), це може бути зумовлено тим, що респонденти розуміють, що секс – це важливо, але не найголовніше в стосунках.

Розглядаючи результати шкали «Ставлення до патріархального чи егалітарного влаштування сім'ї» ми бачимо, що молоді люди з усіх груп сім'ю бачать, як рівноправні відносини. Сучасний світ змінюється і патріархальний стиль відходить на задній план.

Остання шкала «Ставлення до грошей» демонструє нам, що більш бережливі відношення до фінансів має 3-я група (11,2), середні значення мають 2 та 1 групи, такі результати можуть бути через те, що більш молодші респонденти до грошей відносяться спокійно, легко витрачають, а люди ві 25 років схильні аналізувати, розподіляти та планувати сімейний бюджет.

Висновки до розділу 3

Метою нашого емпіричного дослідження було виявлення особливостей та причин виникнення конфліктів в подружніх відносинах у молодих сім'ях. Для виконання її ми обрали такі методика: «Особливості спілкування подружжя» (Ю. Е. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубівська), Методика «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ)» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко), «Взаємодія подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовський), Опитувальник «Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)» (А. Н. Волкової), Опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті», «Вимірювання установок в подружній парі» Ю. Є. Альошиної. Емпіричне дослідження було здійснене на вибірці із 80 осіб, у віці з 19 до 30 років, одружених не більше п'яти років,

які розділені на 3 вікові групи, до 20 років (8 пар), від 21 до 25 років (15 пар), від 26 до 30 років (17 пар).

Аналізуючи результати методики «Особливості спілкування подружжя» (Ю. Е. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубівська), ми виявили, що в категоріях довірливого спілкування та взаєморозуміння є тенденція більшої впевненості в партнері ніж в собі, а також що група від 26 до 30 років краще комунікують між собою ніж дві молодші. Найбільш подібні погляди у групи під номером 2. Загальні символи більш яскраво виражені в групі до 20 років, це зумовлено, що молоді люди ще живуть за правилами і традиціями своїх батьків. Більша легкість в подружньому спілкуванні присутня в 3 групі, на нашу думку, це через досвід та вміння слухати один одного. А в групі від 21 до 25 років найкомфортніша атмосфера комунікації.

Наступною методикою був «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом» (В. В. Столін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко), який допоміг нам визначити рівень задоволеності або незадоволеності сімейними відносинами між подружжям. Отримані результати нам показують, що в нашій виборці не має «неблагополучних» пар, що вказує на позитивну динаміку. Група від 26 до 30 років має рівень «абсолютно благополучні», тобто їх в шлюб повністю влаштовую. А групи під номером 1 та 2 мають рівень «благополучні», також дуже позитивна оцінка своїх сімейних відносин.

Для розуміння, як молоді сім'ї ведуть себе в момент зіткнень ми обрали методику «Вимірювання установок в подружній парі». Узагальнюючи отримані результати, можна визначити, що перші роки шлюбу супроводжуються різноманітними труднощами у взаємодії з родичами та друзями. Усі групи виявляють негативну реакцію на конфлікти в цій сфері, що пояснюється активним процесом будівництва стосунків та зіткненням з труднощами у цьому процесі. Зазначено, що конфлікти в сфері виховання дітей отримують позитивне сприйняття у перших двох групах, але негативно впливають на третю групу, де вже є діти. Це свідчить про те, що проблеми в цій області зростають зі збільшенням віку та досвіду сімейного життя. Щодо

рольових очікувань, проблеми виявлені в усіх парах, оскільки молоді подружжя часто мають нереалістичні очікування, що в справжньому житті може викликати конфлікти. Щодо ставлення до грошей, виявлено, що в молодших пар тема фінансів рідко стає причиною конфліктів, тоді як у старших пар вона може спричиняти напруження, оскільки з віком зростає відповідальність та самостійність.

Опитувальник «Рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД)» (А. Н. Волкової). Велике значення сексуальній сфері приділяє група до 20. Результати свідчать, що з віком люди розуміють, що сексуальна сфера важлива, але не найголовніша. Для всіх трьох груп важлива спільність інтересів, цінностей та ідентифікації з партнером. Господарсько-побутова сфера: група до 20 років має середні очікування та низький рівень домагань. Групи 21-25 та 26-30 років мають високі вимоги та активно взаємодіє у веденні домашнього господарства. В батьківсько-виховній сфері групи мають тенденцію до високих очікувань від партнера та менші показники домагань щодо виховання, що може призводити до конфліктів у парах. Молоді сім'ї до 20 років орієнтовані на серйозні професійні інтереси партнера. Група 2 цінує позасімейні інтереси та готова взаємодіяти на високому рівні, респонденти від 26 до 30 років виявляє високі очікування щодо соціального росту партнера.

Методика «Вимірювання установок в подружній парі» Ю.Є. Альошиної, нам допомогла виявити установки, які можуть привести до суперечок. До 20 років: Виділяються шкали ставлення до автономності, романтичного кохання та значення сексу. Проблеми виникають через неготовність приймати самостійність партнера та перевищення реальних очікувань у романтичних відносинах. 21-25 років: Збільшення конфліктності в сферах обов'язку та ставлення до дітей. Поява перших дітей призводить до зміни пріоритетів та виникають проблеми у забезпеченні балансу між обов'язками та особистим задоволенням. 26-30 років: Виділяються шкали ставлення до дітей, автономності подружжя та ставлення до грошей. Конфлікти виникають в

питаннях виховання дітей, а також у фінансових аспектах, оскільки в цьому віці особи стають дорослими та самостійними.

Для виявлення стратегій поведінки молодих пар в конфліктних ситуаціях ми використали опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті». У першій групі, що об'єднує молодь до 20 років, преобладає стратегія "Суперництво", де молоді люди прагнуть досягти своїх інтересів за рахунок партнера, що може викликати конфліктну динаміку в парі. Друга група виявляє ситуативний вибір стратегій, але з важкістю в знаходженні компромісів. Третя група, представлена молодими подружжями, демонструє високу нахиленисть до співпраці та здатність до пошуку альтернативних рішень, що сприяє міцним шлюбним відносинам. У цілому, вік та досвід можуть впливати на вибір стратегій у вирішенні конфліктів у парах.

ВИСНОВКИ

Отже, конфлікт – це взаємний негативний психічний стан двох чи більше осіб, виражений в ворожості, відчуженості та негативізмі у відносинах, викликаний несумісністю поглядів, інтересів або потреб.

Сімейні конфлікти – це конфлікти, що виникають між членами однієї сім'ї щодо питань життєдіяльності сім'ї, і з приводу задоволення різноманітних потреб її членів, відповідності рольової поведінки до очікувань. Сімейні конфлікти виникають в сім'ях через різні погляди на питання життєдіяльності та задоволення потреб її членів. Низький рівень міжособистісного спілкування, сприйняття один одного молодим подружжям та розбіжності в ролях у шлюбі можуть бути психологічними причинами конфліктів у молодій сім'ї. Сімейні конфлікти є особистою справою, але враховуючи, що саме ці конфлікти є частою причиною розпаду молодих сімей з урахуванням нестійкого емоційного фундаменту та нестандартного підходу до сімейного життя, зниження конфліктності в таких сім'ях стає важливою задачею для наукової спільноти.

Найчастіше жертвами подружніх конфліктів стають молоді люди, які, одружуючись, мало замислюються над тим, які проблеми та труднощі на них чекають, як будуватимуться відносини. Вони пов'язують себе узами шлюбу, тільки покладаючись на почуття взаємне кохання. Але часто трапляється так, що сильна потреба мати коханого поруч призводить до того, що нерідко людям здається, що вони нарешті його виявили. Ця установка заважає реально побачити переваги та недоліки коханого.

Конфлікти в молодих сім'ях стають досить поширеним явищем, викликаним різкими змінами у житті, проблемами в комунікації між подружжям, фінансовими та житловими питаннями, а також народженням перших дітей. Існує багато факторів, які впливають на розвиток конфліктів, і кожен ситуацію слід розглядати індивідуально.

За нашим переконанням, для зменшення конфліктних ситуацій в молодих сім'ях важливо приділяти увагу підготовці до шлюбу, вивченню тем та труднощів сімейного життя, а також обговорювати їх із партнером, щоб уникнути нереалістичних очікувань. Також парам, які готуються до весілля потрібно особливу увагу приділяти налагодженню комунікації, тому що це основа якісних відносин. Надзвичайно важливо проводити профілактику та передбачати можливі суперечки, щоб молоді сім'ї могли бути здоровими, стійкими та щасливими.

У ході нашого дослідження ми старалися визначити психологічні особливості причин конфліктів у молодих подружжях. Після аналізу результатів ми встановили, що різні вікові групи виявляють суперечливість у різних сферах. Серед респондентів до 20 років спостерігається спрямованість на любов романтичного типу та високе оцінювання сексуальної сфери в сімейному житті. У групі від 21 до 25 років напруженість виникає у вихованні дітей та виборі між почуттям обов'язку та задоволенням. Молоді сім'ї від 26 до 30 років також зіткнуваються з конфліктами в питаннях народження та виховання дітей, а також у непорозуміннях та фінансових труднощах. У ранні роки подружнього життя молоді люди вступають у відносини, де вони вивчають один одного, намагаються оволодіти навичками ефективної комунікації, дружити та вирішувати спільні проблеми. У цьому етапі виникає безліч конфліктних ситуацій. Провівши дослідження, ми виявили, що в усіх трьох вікових групах існують спільні конфліктні сфери: взаємини з родичами та друзями, рольові очікування. Молоді люди віком до 20 років та від 21 до 25 років часто реагують негативно на автономію та домінування партнера, що часто викликає конфлікти. У віковій групі від 26 до 30 років найбільш конфліктогенними є питання виховання дітей та ставлення до грошей. Також ми визначили, що в молодих сім'ях очікування переважають над домаганнями, що свідчить про те, що молоді люди не завжди готові відповідати вимогам, які вони ставлять до своїх партнерів.

Таким чином, після аналізу отриманих результатів ми можемо сказати, що наша гіпотеза «На конфлікти в молодій сім'ї впливає вік подружжя» підтверджується, тому що ми бачимо, респонденти від 26 до 30 років простіше комунікують між собою, більш задоволені своїм шлюбом. Також слід відміти, що в різних вікових групах різні причини конфліктів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Алексєєнко Т. Ф. Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики: монографія. Київ : ФОП Жовтий О. О., 2016. 503 с.
2. Бєвз Г. М. Прийомна сім'я: соціально-психологічні виміри: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 46–51.
3. Білоусова З.И., Коваль В.В. Осторожно: семейный конфликт / метод рекоменд. для учителей, родителей, соц. работников, психологов. Запорожжя, ЗНУ, 2013. 114 с.
4. Бойченко І. С. Сімейні цінності української молоді // Інформаційний матеріал. 2019. URL: <https://dismp.gov.ua/simejni-tsinnosti-ukrainskoimolodiinformatsijni-materialy> (дата звернення 28.11.2023)
5. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. Київ : МАУП, 2001. 96 с.
6. Бондаровська В. Стадії розвитку сім'ї. Види сімейних конфліктів. // Психологічна допомога сім'ї / за ред. Т. Гончаренко. Київ: Вид. дім «Шкіл. світ» : Вид. Л. Галіцина, 2015. 167 с.
7. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2015. № 9. С. 22–26.
8. Васильченко О. М. Сучасні підходи до дослідження сім'ї у психології. Правничий вісник Університету "КРОК". 2016. № 24. С. 221–228.
9. Васищев В. С. Психологія подружніх взаємин: теоретико-методологічні підходи до дослідження // Вісник Національного університету оборони України. 2011. № 5 (24). С. 93–98.
10. Герасіна Л. М., Панов М. І., Осіпова Н. П. Конфліктологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. / за ред. професорів Л.М.Герасіної, М. І. Панова. Харків : Право, 2012. 256 с.
11. Головна І. В., Психологія сімейних відносин : навч. посібник. Народна українська академія. Х. : НУА, 2003. 96 с.

12. Давидюк Н. Типові причини формування конфліктних взаємин у подружній діаді. Український соціум. 2004. № 2 (4). С. 29–33.
13. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 456 с.
14. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посібник. Київ : Р.И.Ф., 2016. 320 с.
15. Іващенко А. С. Психологічні чинники міжособистісних стосунків у молодих подружніх парах // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_37. (дата звернення: 15.10.2023).
16. Ковальова Л. Психологічні аспекти подружніх конфліктів: Матеріали студентської наукової конференції, присвяченої 170-річчю з дня народження Ю. Федьковича (12–13 травня 2004). Чернівці, 2004. С. 143–144.
17. Конфліктологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. / Герасіна Л. М., Панов М. І., Осіпова Н. П. та ін.; за ред. професорів Л.М.Герасіної, М. І. Панова. Харків : Право, 2012. 256 с.
18. Карасевич А. П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ : Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України, 2009. 21 с.
19. Кісарчук З.Г., Єрмусевич О.І. Психологічна допомога сім'ї. Книга 1. Навчальний посібник (у 3 книгах). К.: Главник, 2006. 128 с.
20. Ковбас Б. Родинна педагогіка : у 3 т. / Ковбас Б., Костів В. Основи родинних взаємовідносин. Івано-Франківськ, 2006. Том 1. 288 с.
21. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. 08.00.02. Київ, 2010. 19 с.
22. Конфліктологія : підручник / за ред. Г. В. Гребенькова. Магнолія. Львів, 2011. 229 с.

23. М.С. Корольчука. Психологія сімейних взаємин : навчальний посібник / за заг. редакцією К. : Ніка-центр, 2012. 296 с.
24. Котлова Л. О. Проблема конфліктності в молодій сім'ї в період первинної адаптації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 41. С. 391–396.
25. Котлова Л. О., Саух І. Д. Психологічні чинники задоволеності шлюбом на різних етапах подружнього життя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2019. Випуск 1. С. 223–228.
26. Котлова Л.О. Сімейні труднощі на різних етапах життєвого циклу сім'ї. Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science», Prague. 2014. Vol. 2. P. 176–182.
27. Кочарян Г.С., Кочарян А.С. Психотерапія сексуальних розладів та подружніх конфліктів. Київ. 2018. 165 с.
28. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: навч. посіб. Тернопіль, 2010. 696 с.
29. Кравченко А. В. Виникнення і попередження конфліктів у молодого подружжя // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2015. Вип. 220. С. 253–258.
30. Крамченкова В.О. Психологія сім'ї. Харків: Видавництво «Новое слово», 2010. 238 с.
31. Лисенко Л. М. Психологічні чинники задоволеності стосунками в подружніх парах. Теорія і практика сучасної психології. К.: Главник, 2018, № 5. С. 73–77.
32. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник. К. : ВД «Професіонал», 2016. 289 с.

33. Лютак О.З. Сімейний конфлікт як предмет соціальнопсихологічного аналізу // Збірник наукових праць. ІваноФранківськ: Плай, 2005. Вип. 10. Ч.1. С.73–80.
34. Максимова Н.Ю. Сімейне консультування : навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 304 с.
35. Марценюк М.О. Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія сім'ї» для студентів «Практична психологія». Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. 94 с.
36. Медіна Т. Батьківська сім'я як осередок підготовки до подружнього життя // Релігія та соціум. Київ, 2011. №2. С. 129–134.
37. Мірошниченко О. А. Формування у сучасної молоді соціальнозначущих ідеалів і ціннісних орієнтацій // Вісник Житомирського педагогічного університету. Житомир, 2000. Вип. 6. С. 69– 72.
38. Мистецтво сімейного життя : посібник / С. М. Комісарова. Чернівці : Золоті литаври, 2003. 100 с.
39. Мушкевич М. І. Психологічні особливості впливу батьківської сім'ї на молоде подружжя: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 Рівне, 2002. 20 с.
40. Омельченко Л. М. Подружній конфлікт у молодій сім'ї: Методичний посібник. К.: Науковий світ, 2006. 49 с.
41. Підготовка молоді до сімейного життя (соціально-психологічний тренінг) : навч.-метод. посіб. / Л. В. Долинська, Т. А. Демидова. К. : БВ, 2002. 74 с.
42. Підготовка молоді до сімейного життя та відповідального батьківства: навч. посіб. / ред. О. Є. Олексюк. Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2016. 331 с.
43. Пірен М. І. Конфліктологія: підручник. К.: МАУП, 2000, 100 с.
44. Покась В. П., Плиська О. І. Етика та психологія сімейних стосунків : навч. посібник для загальноосвіт. закл. різних типів / ред. Я. С. Фруктова. К. : БВ, 2006. 93 с.

45. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
46. Психологічна допомога сім'ї. Навчальний посібник / за заг. редакцією З.Г. Кісарчук. К.: Главник, 2006. 160 с.
47. Психологічне консультування та психотерапія: зміст, прийоми, технології : навч. посіб. / Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Коширець В. В. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 300 с.
48. Психологія молодого сім'ї : монографія / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
49. Психології сім'ї : конспект лекцій / за ред. І. П. Ушакова .Х.: НУЦЗУ, 2019. 90 с.
50. Психологія сім'ї : навч. посіб. / В. М. Поліщук, Н. М. Ульяна, С. А. Поліщук та ін. / за заг. ред. В. М. Поліщука. 2-ге вид., доповн. Суми: Університет. кн., 2009. 282 с.
51. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра психол. наук, проф. М. С. Корольчука. К. : Ніка-Центр, 2010. 296 с.
52. Психологія сімейних відносин : хрестоматія / за ред. Ковтун А. Ю. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 320 с.
53. Психологія сім'ї та шлюбу : навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
54. Сімейні цінності: практико-орієнтований посібник до навчальної програми "Сімейні цінності" (9 годин) [для 8–9-х класів] / О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, І. П. Білоцерківець. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 136 с.
55. Сєдих К.В. Психологія сім'ї. К.: Академія, 2009. 192 с.
56. Семчук В. П. Психологічні особливості розвитку та становлення подружніх взаємин у молодій сім'ї // Вісник. Збірник наукових статей Київського міжнародного унів-ту. Серія: Психологічні науки. Вип. 6. К.: КиМУ, 2005. С. 133–141.

- 57.Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
- 58.Федоренко Р. П. Психологія молодого сім'ї і сімейна криза: монографія. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.
- 59.Федоренко Р. П. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2012. 200 с.
60. Федоренко Р.П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк: Вежа Друк, 2015, 364 с.
61. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Коширець В. В. Психологічне консультування та психотерапія: зміст, прийоми, технології : навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 300 с.
- 62.Хлопоніна Н.Є. Вплив соціально-економічних характеристик сім'ї на показники ролівої взаємодії та сімейного благополуччя подружжя //Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми практичної психології». Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2006. 351 с. С. 253–256.
- 63.Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя: навчально-методичний посібник. Львів: ЛНПЦПТО, 2009. 132 с.
- 64.Ainsworth N., Zeleznikow L., Zeleznikow J. Readiness for Family and Online Dispute Resolution // International Journal of Online Dispute Resolution. 2019. P. 243–263. URL: <https://www.researchgate.net/publication/338918805> (date of access: 18.11.2023).
- 65.Baucom, D.H., Shoham. Empirically supported couple and family interventions for marital distress and adult mental health problems// Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2008. P. 53-88.
- 66.Bowen M. Family systems theory and society.Georgetown family symposia. Vol. 2. [USA]: Lorio & L. McClenathan, 1973. P. 34–67.
- 67.Bowen M. Family Therapy in Clinical Practice. North vale, New York, Jason Aronson, 2007. Chapter 16: Theory and practice. 565 p.

68. Bowen M. Theory in the practice of psychotherapy. Family therapy: theory and practice/ed. P. I. Guerin. New York: Gardner Press, 2009. P. 123–154.
69. Center R. Sexual attraction and love: An instrumental theory. New York: 2011. 326 p.
70. Cole W. G. Early marriage // Pastoral Psychol. 2005. P. 43–48 URL: <https://doi.org/10.1007/BF01785866> (date of access: 04.11.2023).
71. Floyd H. H. Values assessment-comparison (VAC): A family therapy Technique // Family Therapy. 1982. № IX (3). P. 280–288.
72. Foster L. E., Laidlaw R. W., Burkhart R. A. Preparation for marriage // Pastoral Psychol. 2010. P. 38–40 URL: <https://doi.org/10.1007/BF01843973> (date of access: 04.10.2023).
73. Grof S. Beyond the Brain: Death, Birth and Psychotherapy. Albany, N.Y.: SUNY Press, 2016. 64 p.
74. Grych, J.H., Fincham, F.D. Interparental conflict and child development: Theory, research, and applications. New York: Cambridge University Press, 2003. 27 p.
75. Gupta A. K. The Problem Child and Homoeopathy. B Jain Publishery (P) LTD, 2015. P. 7–11.
76. Guldner C. A. Marriage preparation and marriage enrichment: The preventive approach // Pastoral Psychol. New York: Cambridge University Press, 2008. P. 248–259. URL: <https://doi.org/10.1007/BF01761151> (date of access: 04.11.2023).
77. Koerner, K., Jacobson, N.J. Emotion and behavior in couple therapy // The heart of the matter: Perspectives on emotion in marital therapy. New York.: Brunner/Mazel. 2013. P. 207–226.
78. Lazarus R. S. From psychological stress to the emotions: A history of changing gutlooks. Annual Review of Psychology. New York: Cambridge University Press, 2016. Vol. 44. P. 1–21.
79. Lazarus R. S. Psychological stress and the coping process. N.Y.: McGraw-Hill, 2016. 257 p.

80. Levis R.A., Spanier G.B. Theorizing about the quality and stability of marriage. Contemporary theories about the family. New York: Free Press, 2003. P. 23–34.
81. Levis R.A., Spanier G.B. Theorizing about the quality and stability of marriage // Contemporary theories about the family. New York: Free Press, 2017. P. 23–34.
82. Lytton H. Child and parent effects in boys' conduct disorder: a reinterpretation. Developmental Psychology. New York: Cambridge University Press, № 26(5). 2010. P. 683–697
83. Mace D. R. Education and preparation for marriage: New approaches // Pastoral Psychol, 2015. P. 9–16. URL: <https://doi.org/10.1007/BF02212756> (date of access: 12.12.2023).
84. Maslow A.H. Self-actualizing people: A study of psychological health. Personality symposia. New York: Gruñe & Stratton, 2016. P. 11–34.
85. Murstein B. J. Who will marry Whom? Theories and Research in Marital Choice. New York: Cambridge University Press, 2016. P. 777–792.
86. Oliver Laurel Readiness and Family Factors: Findings and Implications from the Literature. 2011. 318 p. URL: <https://www.researchgate.net/publication/235204517> (date of access: 12.10.2023).
87. Ryff C. The structure of psychological well-being revisited / C. Ryff, C. Keyes II Journal of Personality and Social Psychology. 2015. № 69. P. 719–727.
88. Smalko O., Savchuk S. Youth readiness for family life as a personal spiritual value / O. Smalko, S. Savchuk. 2019. P. 99–104. URL: <https://www.researchgate.net/publication/338339701> (date of access: 14.11.2023).
89. Weiss, R.L., Heyman, R.E. A clinical-research overview of couple interactions. // The clinical handbook of marriage and couples interventions. Brisbane, Australia: Wiley. 2017. P.14–44.

90. Winch R.F. The theory of complementary needs in mate selection / R.F. Winch // *American Sociological Review*. 2019. P. 552–555.

Додаток А

Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (В. В. Сталін, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко)

Тест призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності-незадоволеності шлюбом. Опитувальник є одновимірну шкалу, що складається з 24 тверджень, що відносяться до різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки і т. Д. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді: а - правильно; б - важко сказати; в - невірно. Піддослідним пропонується уважно прочитати кожне твердження і вибрати один з варіантів відповіді. При обраному випробуванім варіанті відповіді (а, б чи в) нараховується певна кількість балон (2; 1; 0). Далі підраховується сумарний бал по всіх відповідей.

Високий бал говорить про задоволеність шлюбом.

0-16 балів - абсолютно неблагополучні;

17-22 - неблагополучні;

23-26 - швидше неблагополучні;

27-29 - перехідні;

30-32 - швидше благополучні;

33- 38 - благополучні;

39- 48 - абсолютно благополучні.

Дана методика не тільки констатує картину існуючих подружніх відносин, але і дає можливість розуміння суб'єктивного світу, досліджуваного у всій його складності.

Тест-опитувальник задоволеності шлюбом (ОУБ), розроблений В. В. Сталіним, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенко, призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності-незадоволеності шлюбом, а також ступеня узгодження-неузгодженості задоволеності шлюбом у тієї чи іншої соціальної групи.

Опитувальник є одновимірну шкалу, що складається з 24 тверджень, що відносяться до різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки,

установки і т.д. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді. Випробуваному пропонується уважно прочитати кожне твердження і вибрати один з трьох варіантів, намагаючись уникати проміжних відповідей типу "важко сказати", "важко відповісти" і т.п.

Тестовий матеріал

1. Коли люди живуть так близько, як це відбувається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння і гостроту сприйняття іншої людини.
а) вірно; б) не впевнений; в) невірно.
2. Ваші подружні відносини приносять вам:
а) швидше занепокоєння і страждання; б) важко відповісти; в) швидше радість і задоволення.
3. Родичі та друзі оцінюють ваш шлюб:
а) як удалий; б) щось середнє; в) як невдалий.
4. Якщо б ви могли, то:
а) ви б багато що змінили в характері вашого чоловіка (вашої дружини); б) важко сказати; в) ви б не стали нічого змінювати.
5. Одна з проблем сучасного шлюбу в тому, що все приїдається, в тому числі і сексуальні відносини.
а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.
6. Коли ви порівнюєте вашу сімейне життя із сімейним життям ваших друзів і знайомих, вам здається:
а) що ви найнещасніші інших; б) важко сказати; в) що ви щасливіші інших.
7. Життя без сім'ї, близької людини - занадто дорога ціна за повну самостійність.
а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.
8. Ви вважаєте, що без вас життя вашого чоловіка (вашої дружини) була б неповноцінною.
а) так, вважаю; б) важко сказати; в) ні, не вважаю.
9. Більшість людей в якійсь мірі обманюються у своїх очікуваннях щодо шлюбу.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати вам про розлучення.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

11. Якби повернувся час, коли ви одружувалися, то вашим чоловіком (вашою дружиною) міг би стати:

а) хто завгодно, тільки не теперішній чоловік (дружина); б) важко сказати; в) можливо, що саме теперішній чоловік (дружина).

12. Ви пишаєтеся, що така людина, як ваш чоловік (ваша дружина), поруч з вами.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

13. На жаль, недоліки вашого чоловіка (дружини) часто переважають його (її) гідності.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя криються: а) швидше за все в характері вашого чоловіка (вашої дружини);

б) важко сказати; в) швидше у вас самих.

15. Почуття, з якими ви одружувалися: а) посилилися; б) важко сказати; в) ослабли.

16. Шлюб притупляє творчі можливості людини, а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

17. Можна сказати, що ваш чоловік (ваша дружина) володіє такими перевагами, які компенсують його (її) недоліки.

а) вірно; б) щось середнє; в) невірно.

18. На жаль, у вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

19. Вам здається, що ваш чоловік (ваша дружина) часто робить дурниці, говорить невлад, недоречно жартує.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

20. Життя в сім'ї, як вам здається, не залежить від вашої волі, а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

21. Ваші сімейні відносини не внесли в життя того порядку і організованості, яких ви очікували.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

22. Не подобається ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу.

а) згоден; б) важко сказати; в) не згоден.

23. Як правило, суспільство вашого чоловіка (вашої дружини) доставляє вам задоволення.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

24. По правді сказати, у вашій подружнього життя немає і не було жодного світлого моменту.

а) вірно; б) важко сказати; в) невірно.

КЛЮЧ

1в, 2в, 3а, 4в, 5в, 6в, 7а, 8а, 9в, 10в, 11в, 12а, 13в, 14в, 15а, 16в, 17а, 18в, 19в, 20в, 21в, 22а, 23а, 24в.

Обробка та інтерпретація РЕЗУЛЬТАТІВ

За відповідь, що співпадає з ключем, нараховується 2 бали; за проміжну відповідь (варіант "б") - 1 бал; за відповідь, який не збігається з ключем, - 0 балів. Далі підраховується сумарний бал по всіх відповідях. Можливий діапазон - від 0 до 48 балів. Високий бал говорить про задоволеність шлюбом.

Додаток Б

Методика «Особливості спілкування подружжя» (Ю.Е. Альошина, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубівська).

1. Чи можна сказати, що вам з дружиною (чоловіком), як правило, подобаються одні й ті ж фільми, книги, спектаклі "!"
  - А. Так.
  - Б. Скоріше так, ніж ні.
  - В. Скоріше ні, ніж так.
  - Г. Ні.
2. Чи часто у вас в розмові з дружиною (чоловіком) виникає почуття повного взаєморозуміння!
  - А. Дуже рідко.
  - Б. Досить рідко.
  - В. Досить часто.
  - Г. Дуже часто.
3. Чи є у вас улюблені фрази, вирази, які менш важливі для вас двох одне й те ж, і ви з задоволенням використовуєте їх!
  - А. Так.
  - Б. Скоріше так, ніж ні.
  - В. Скоріше ні, ніж так.
  - Г. Ні.
4. Чи можете ви передбачити, чи сподобається вашій дружині (чоловікові) фільм, книга і т. п.?
  - А. Так
  - Б. Скоріше так, ніж ні.
  - В. Скоріше ні, ніж так.
  - Г. Ні.

5. Як ви думаєте, чи відчуває ваша дружина (чоловік), чи подобається вам то, що вона (він) говорить або робить, якщо ви прямо їй (йому) про це не говорите!

А. Практично завжди.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Практично ніколи.

6. Чи розповідаєте ви дружині (чоловікові) про свої стосунки з іншими людьми?

А. Розповідаю практично всі.

Б. Розповідаю досить багато.

В. Розповідаю досить мало.

Г. Чи не розповідаю практично нічого.

7. Чи бувають у вас з дружиною (чоловіком) розбіжності з приводу того, як відносини підтримувати з родичами?

А. Так, бувають майже постійно.

Б. Бувають досить часто.

В. Бувають досить рідко.

Г. Ні, не бувають майже ніколи.

8. Наскільки добре ваша дружина (чоловік) розуміє вас?

А. Дуже добре розуміє.

Б. Швидше добре, ніж погано.

В. Швидше погано, ніж добре.

Г. Зовсім не розуміє.

9. Чи можна сказати, що ваша дружина (чоловік) відчуває, що ви ображені ни або роздратовані чимось, але не хочете цього показати?

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

10. Як ви вважаєте, чи розповідає вам дружина (чоловік) про свої неудаха і промахах?

А. Розповідає практично завжди.

Б. Розповідає досить часто.

В. Розповідає досить рідко.

Г. Чи не розповідає практично ніколи.

11. Чи буває так, що якесь слово або предмет викликає у вас обох один і той же спогад?

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

12. Коли у вас неприємності, поганий настрій, стає чи вам легше від спілкування з дружиною (чоловіком)?

А. Так, практично завжди.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Ні, майже ніколи.

13. Як ви думаєте, чи є теми, на які дружині (чоловікові) важко і неприємно розмовляти з вами?

А. Таких тим дуже багато.

Б. Їх досить багато.

В. Їх досить мало.

Г. Таких тим дуже мало.

14. Чи буває так, що в розмові з дружиною (чоловіком) ви відчуваєте себе скуто, не можете підібрати потрібних слів?

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

15. Чи є у вас з дружиною (чоловіком) сімейні традиції?

А. да.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Ні.

16. Чи може ваша дружина (чоловік) без слів зрозуміти, яке у вас настрій "}

А. Практично ніколи.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Практично завжди.

17. Чи можна сказати, що у вас з дружиною (чоловіком) однакове ставлення до життя!

А. Так.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Ні.

18. Чи буває так, що ви не розповідаєте дружині (чоловікові) новина, важливу для вас, але до неї (нього) не має прямого відношення "!

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Часто.

19. Розповідає вам дружина (чоловік) про свій фізичний стан "!

А. Розповідає майже все.

Б. Розповідає досить багато.

В. Розповідає досить мало.

Г. Чи не розповідає майже нічого.

20. Чи відчуваєте ви, чи подобається вашій дружині (чоловікові) то, що ви робите чи говорите, якщо вона (він) прямо не говорить про це "!

А. Практично завжди.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Практично ніколи.

21. Чи можна сказати, що ви згодні один з одним в оцінці блешні ства своїх друзів!

А. Ні.

Б. Скоріше ні, ніж так.

В. Скоріше так, ніж ні.

Г. Так.

22. Як ви думаєте, чи може ваша дружина (чоловік) передбачити, понра вітся вам той чи інший фільм, книга і т. п. "!

А. Думаю, так.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Думаю, немає.

23. Якщо вам трапляється зробити помилку, розповідаєте ви дружині (Чоловікові) про свої невдачі?

А. Чи не розповідаю практично ніколи.

Б. Розповідаю досить рідко.

В. Розповідаю досить часто.

Г. Розповідаю практично завжди.

24. Чи буває так, що, коли ви знаходитесь серед інших людей, дружині (Чоловікові) досить подивитися на вас, щоб зрозуміти, як ви відноси тесь до того, що відбувається?

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

25. Як ви вважаєте, наскільки ваша дружина (чоловік) відверта з вами?

А. Повністю відверта.

Б. Швидше, відверта (відвертий).

В. Швидше, невідвертість.

Г. Зовсім невідвертість.

26. Чи можна сказати, що вам легко спілкуватися з дружиною (чоловіком)?

А Так.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Ні.

27. Чи часто ви дуріти, спілкуючись один з одним?

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

28. Чи буває так, що після того, як ви розповіли дружині (чоловікові) про чимось дуже для вас важливе, вам доводилося пошкодувати, що ви «сболтнули зайв »?

А. Ні, практично ніколи.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Так, майже завжди.

29. Як ви думаєте, якщо у вашої дружини (чоловіка) неприємності, поганий настрій, стає їй (йому) легше від спілкування з вами?

А. Ні, майже ніколи.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Так, практично завжди.

30. Наскільки ви відверті з дружиною (чоловіком)?

А. Повністю відвертий (відверта).

Б. Швидше, відвертий.

В. Швидше, невідвертість.

Г. Зовсім невідвертість.

31. Чи завжди ви відчуваєте, коли ваша дружина (чоловік) ображена (обі дружин) або роздратована (роздратований) чимось, якщо вона (він) не хоче вам цього показати!

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

32. Чи трапляється, що ваші погляди по якомусь важливому для вас питанню не збігаються з думкою вашої дружини (чоловіка)!

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

33. Чи буває так, що ваша дружина (чоловік) не ділиться з вами новиною, яка важлива особисто для неї (нього), але до вас безпосереднього ставлення не має!

А. Дуже часто.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Дуже рідко.

34. Чи можете ви без слів зрозуміти, яке у вашої дружини (чоловіка) на будова!

А. Практично завжди.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Практично ніколи.

35. Чи часто виникає у вас з дружиною (чоловіком) «почуття ми»!

А. Дуже часто.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Дуже рідко.

36. Наскільки добре ви розумієте свою дружину (чоловіка)!

А. Зовсім не розумію.

Б. Швидше погано, ніж добре.

В. Швидше добре, ніж погано.

Г. Повністю розумію.

37. Розповідає вам дружина (чоловік) про свої стосунки з іншими людьми!

А. Чи не розповідає практично нічого.

Б. Розповідає досить мало.

В. Розповідає досить багато.

Г. Розповідає практично всі,

38. Чи буває так, що в розмові з вами дружина (чоловік) відчуває себе напружено, скуто, не може підібрати потрібних слів!

А. Дуже рідко.

Б. Досить рідко.

В. Досить часто.

Г. Дуже часто.

39. Чи є у вас таємниці від дружини (чоловіка)!

А. Є.

Б. Швидше є, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж є.

Г. Ні.

40. Чи часто ви, звертаючись один до одного, використовуєте смішні прозвиза!

А. Дуже часто.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Дуже рідко.

41. Чи є теми, на які вам важко і неприємно говорити з женою (чоловіком)?
- А. Таких тим дуже багато.
  - Б. Їх досить багато.
  - В. Їх досить мало.
  - Г. Таких тим дуже мало.
42. Чи часто у вас з дружиною (чоловіком) виникають розбіжності з приводу того, як виховувати дітей!
- А. Дуже рідко.
  - Б. Досить рідко.
  - В. Досить часто.
  - Г. Дуже часто.
43. Як ви думаєте, чи можна сказати, що вашій дружині (чоловікові) легко спілкуватись з Вами!
- А. Так.
  - Б. Скоріше так, ніж ні.
  - В. Скоріше ні, ніж так.
  - Г. Ні.
44. Чи розповідаєте ви дружині (чоловікові) про свій фізичний стан!
- А. Розповідаю майже все.
  - Б. Розповідаю досить багато.
  - В. Розповідаю досить мало.
  - Г. Чи не розповідаю майже нічого.
45. Як ви думаєте, чи доводилося вашій дружині (чоловікові) шкодувати, що на (він) розповіла (розповів) вам щось дуже важливе для неї (нього)?
- А. Практично ніколи.
  - Б. Досить рідко.
  - В. Досить часто.
  - Г. Практично завжди.

46. Чи виникало у вас коли-небудь почуття, що у вас з дружиною {чоловіком) існує своя мова, невідомий нікому з навколишніх "!

А. Так.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Ні.

47. Як ви вважаєте, чи є у вашої дружини {чоловіка) таємниці від вас?

А. Так.

Б. Скоріше так, ніж ні.

В. Скоріше ні, ніж так.

Г. Ні.

48. Чи буває так, що коли ви знаходитесь серед інших людей, дружині (Чоловікові) досить подивитися на вас, щоб зрозуміти, як ви відносите до того, що відбувається!

А. Дуже часто.

Б. Досить часто.

В. Досить рідко.

Г. Дуже рідко.

Ключ віднесення питань до шкалами

1. конфіденційність спілкування - Питання:

а) 6, 23, 25, 39, 44;

б) 10, 19, 30, 37, 47.

2. Взаєморозуміння між подружжям - питання:

а) 4, 20, 31, 34, 36;

б) 5, 8, 9, 16, 22.

3. Подібність в поглядах подружжя - питання: 1, 17, 21, 32, 42.

4. Загальні символи сім'ї - Питання: 3, 11, 15, 40, 46.

5. Легкість спілкування між подружжям - Питання: 2, 14, 26, 27, 48.

6. «Психотерапевтичний» спілкування - Питання: 12, 28, 29, 41, 45.

У всіх питаннях, перед номером яких варто «+», першої альтернативі (А) приписується значення 4 бали, другий (Б) - 3 бали, третій (В) - 2 бали, четвертої (Г) - 1 бал. Якщо перед номером питання стоїть «-», то першою альтернативі (А) приписується значення 1 бал, другий (Б) - 2 бали, третій (В) - 3 бали, четвертої (Г) - 4 бали.

По кожній з шкал підраховується індекс, значення якого дорівнює середньому арифметичному відповідей входять в шкалу питання.

Шкали «довірливість спілкування», «взаєморозуміння між подружжям» розпадаються на дві субшкали: а) як респондент оцінює себе за цією ознакою, б) як він оцінює партнера, - які підраховуються окремо.

Додаток В

Опитувальник «Рольові очікування й домагання в шлюбі» (род)

Автором методики є А. Н. Волкова (Волкова А. Н., Трапезникова Т. М., 1985). Методика спрямована на вивчення уявлень чоловіка й жінки про значимість в сімейному житті сексуальних стосунків, особистої спільності чоловіка й дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного із членів подружжя, господарсько-побутового обслуговування, моральної й емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера. Ці показники, відображаючи основні функції родини, становлять шкалу сімейних цінностей (ШСЦ). Крім того, ця методика дозволяє уточнити уявлення шлюбних партнерів про бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною при реалізації сімейних функцій, об'єднаних шкалою рольових очікувань і домагань (ШРОП). Результати дослідження за методикою свідчать про ієрархію сімейних цінностей чоловіка й жінки, що дає можливість зробити висновок про їх соціально-психологічну сумісність.

Діагностика соціально-психологічної подружньої сумісності набуває особливої актуальності у будь-який кризовий період, змістом якого є рольове переструктурування подружньої пари.

Опис методики

Методика містить по 36 тверджень у кожному варіанті (чоловічому і жіночому) і складається з 7 шкал.

Подружжю пропонується самостійно ознайомитися з набором тверджень, що відповідають їхній статі, і висловити своє відношення до кожного твердження, використовуючи наступні варіанти відповідей: «Повністю згодний», «В цілому це вірно», «Це не зовсім так», «Це невірно».

Інструкція: «Перед Вами ряд тверджень, які стосуються шлюбу, родини, відносин між чоловіком і дружиною. Уважно прочитайте твердження тексту й оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з ними. Вам пропонується 4 варіанти відповіді, що виражають певний ступінь згоди або незгоди із твердженням, а саме: «Повністю погоджуюсь», «В цілому це вірно», «Це не

зовсім так», «Це невірно». Підбираючи варіант відповіді до кожного із тверджень, намагайтеся якомога точніше передати Вашувласну думку, а не те, що прийняте серед Ваших близьких і друзів. Свої відповіді реєструйте в спеціальному бланку».

Текст опитувальника

(Жіночий варіант)

1. Настрій і самопочуття людини залежить від задоволення її сексуальних потреб.
2. Щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії чоловіка й жінки.
3. Сексуальні стосунки - головне у відносинах чоловіка і дружини.
4. Головне в шлюбі - щоб у чоловіка й дружини було багато спільних інтересів.
5. Чоловік - це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення.
6. Чоловік - це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи.
7. Найбільша турбота чоловіка - забезпечити матеріальний статок і побутовий комфорт родини.
8. Чоловік повинен займатися домашнім господарством нарівні із дружиною.
9. Чоловік повинен уміти обслужити себе, а не чекати, що дружина візьме на себе всі турботи про нього.
10. Чоловік повинен займатися дітьми не менше, ніж дружина.
11. Я хотіла б, щоб мій чоловік любив дітей.
12. Чоловіка я оцінюю по тому, чи гарний він батько своїм дітям.
13. Мені подобаються енергійні, ділові чоловіки.
14. Я дуже ціную чоловіків, серйозно захоплених своєю справою.
15. Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові й професійні якості мого чоловіка.
16. Чоловік повинен уміти створювати в родині теплу, довірливу атмосферу.
17. Для мене головне - щоб мій чоловік добре розумів мене й приймав такий, яка я є.
18. Чоловік - це насамперед друг, що уважний і турботливий до моїх переживань, настрою, стану.

19. Мені подобається, коли мій чоловік красиво й модно одягається.
20. Мені подобаються гарні, високі чоловіки.
21. Чоловік повинен виглядати так, щоб на нього було приємно дивитися.
22. Найбільша турбота жінки - щоб усі члени сім'ї були доглянуті.
23. Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї родини.
24. Я збираю корисні поради господарці: як готувати смачні страви, консервувати овочі, фрукти.
25. Головну роль у вихованні дитини завжди грає мати.
26. Я не боюся труднощів, пов'язаних з народженням і вихованням дитини.
27. Я люблю дітей і із задоволенням займаюся з ними.
28. Я прагну знайти своє місце в житті.
29. Я хочу стати висококваліфікованим фахівцем своєї справи.
30. Я пишаюся, коли мені доручають важку й відповідальну роботу.
31. Близькі й друзі часто звертаються до мене за порадою, допомогою й підтримкою.
32. Оточуючі часто довіряють мені свої лиха.
33. Я завжди щиро співчуваю, втішаю й опікую людей, які цього потребують.
34. Мій настрій у великій мірі залежить від того, як я виглядаю.
35. Я люблю гарний одяг, ношу прикраси, користуюся косметикою.
36. Я надаю великого значення своєму зовнішньому вигляду.

(Чоловічий варіант)

1. Настрій і самопочуття людини залежить від задоволення її сексуальних потреб.
2. Щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії чоловіка й жінки.
3. Сексуальні стосунки - головне у стосунках чоловіка й дружини.
4. Головне в шлюбі - щоб у чоловіка й дружини було багато спільних інтересів.
5. Дружина - це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення.
6. Дружина - це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи.

7. Найбільша турбота дружини - щоб всі члени родини були нагодовані й доглянуті.
8. Жінка багато втрачає у моїх очах, якщо вона погана господарка.
9. Жінка може пишатися собою, якщо вона гарна господарка.
10. Я хотів би, щоб моя дружина любила дітей і була їм гарною матір'ю.
11. Жінка, що страждає від материнства, неповноцінна жінка.
12. Для мене головне в жінці, щоб вона була гарною матір'ю моїм дітям.
13. Мені подобаються ділові й енергійні жінки.
14. Я дуже ціную жінок, всерйоз захоплених своєю справою.
15. Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові й професійні якості моєї дружини.
16. Дружина повинна, насамперед, створювати й підтримувати теплу, довірчу атмосферу.
17. Для мене головне - щоб моя дружина добре розуміла мене й приймала мене таким, який я є.
18. Дружина - це насамперед друг, уважний і турботливий до моїх переживань, настрою, стану.
19. Мені подобається, коли моя дружина красиво й модно одягається.
20. Я дуже ціную жінок, що вміють красиво одягатися.
21. Жінка повинна виглядати так, щоб на неї звертали увагу.
22. Я завжди знаю, що треба купити для нашої квартири.
23. Я люблю займатися домашніми справами.
24. Я можу зробити ремонт квартири, полагодити побутову техніку.
25. Діти люблять грати із мною, охоче спілкуються, ідуть на руки.
26. Я дуже люблю дітей і вмію з ними займатися.
27. Я брав би активну участь у вихованні своєї дитини, навіть якби ми із дружиною вирішили розстатися.
28. Я прагну домогтися свого місця в житті.
29. Я хочу стати справжнім фахівцем своєї справи.
30. Я пишаюся, коли мені доручають важку й відповідальну роботу.

31. Близькі й друзі часто звертаються до мене за порадою, допомогою й підтримкою.
32. Оточуючі часто довіряють мені свої лиха.
33. Я завжди щиро співчуваю, втішаю й опікую людей, які цього потребують.
34. Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю.
35. Я намагаюся носити одяг, що мені личить.
36. Я уважно ставлюся до крою костюма, фасону сорочки, кольорів краватки.

Відповіді на запропоновані твердження свідчать про виразність у чоловіка й жінки семи основних сімейних цінностей. Відповідно, бали по кожній шкалі сімейних цінностей підсумовуються окремо. По перших двох шкалах ці результати є підсумковими й переносяться в останній стовпець таблиці. Підсумкові бали інших п'яти шкал обчислюються як напівсума балів за підшкалами «рольові очікування» (установка чоловіка й дружини на активне виконання партнером сімейних обов'язків) і «рольові домагання» (особиста готовність кожного з партнерів виконувати сімейні ролі). Відповіді оцінюються в такий спосіб:

- відповідь «Повністю погоджуюсь» - 3 бали;
- відповідь «В цілому це вірно» - 2 бали;
- відповідь «Це не зовсім так» - 1 бал;
- відповідь «Це невірно» - 0 балів.

Таким чином, мінімальний сумарний бал по шкалі становить 0 балів, максимальний підсумковий бал по шкалі - 9 балів. Шкала оцінок взаємин представлена трьома категоріями:

- низькі оцінки по шкалі - 0-3 бала;
- середні оцінки по шкалі - 4-6 бала;
- високі оцінки по шкалі - 7-9 балів.

Додаток Г

Опитувальник К. Томаса «Спосіб реагування у конфлікті»

Інструкція

Шановні учасники, подумайте, про ситуації, в яких Ваші бажання відрізняються від бажань іншої людини. Як Ви зазвичай поведетеся в таких ситуаціях? Нижче наведені 30 пар висловлювань, що описують варіанти можливої поведінки в конфліктних ситуаціях. У кожній парі обведіть чи підкресліть кружком варіант А чи В, більш характерний для Вашої поведінки. У багатьох випадках обидва із запропонованих варіантів можуть виявитися для Вас нетиповими. Якщо це так, обведіть чи підкресліть той з них, яким би Ви скористалися з більшою ймовірністю.

1. А. Іноді я надаю право вирішувати проблему іншим. В. Я намагаюся підкреслити загальне в наших позиціях, а не обговорювати спірні моменти.

2. А. Я намагаюся знайти компромісне рішення. В. Я намагаюся врахувати всі інтереси: свої і опонента.

3. А. Зазвичай я твердо стою на своєму. В. Іноді я можу втішати інших і намагатися зберегти з ними відносини.

4. А. Я намагаюся знайти компромісне рішення. В. Іноді я жертвую власними інтересами заради інтересів протилежної сторони.

5. А. При виробленні рішення шукаю допомоги з боку інших. В. Я намагаюся зробити все можливе, щоб уникнути непотрібного загострення у відносинах.

6. А. Я намагаюся не створювати собі репутацію неприємного людини. В. Я намагаюся нав'язати іншим свою позицію.

7. А. Я намагаюся відкласти вирішення питання, щоб мати час ретельно його 100 обміркувати. В. Я жертвую одними вигодами, щоб отримати взамін інші.

8. А. Зазвичай я твердо наполягаю на своєму. В. Я намагаюся відразу ж відкрито обговорити всі інтереси і спірні питання.

9. А. Я відчуваю, що відмінності в позиціях не завжди варті того, щоб про них турбуватися. В. Я докладаю деякі зусилля, щоб повернути справу на свій лад.

10. А. Я твердо наполягаю на своєму. В. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

11. А. Я намагаюся відразу ж відкрито обговорити всі інтереси і спірні питання. В. Іноді я можу втішати інших і намагатися зберегти з ними відносини.

12. А. Іноді я уникаю займати позицію, що веде до конфронтації. В. Я готовий у дечому поступитися опонентові, якщо він теж мені поступиться.

13. А. Я пропоную варіант «ні вам, ні нам». В. Я наполягаю на прийнятті моїх умов.

14. А. Я викладаю опонентові мої міркування і цікавлюся його ідеями. В. Я намагаюся продемонструвати опонентові логічність і вигоду прийняття моїх умов.

15. А. Іноді я можу втішати інших і намагатися зберегти з ними відносини. В. Я намагаюся зробити все можливе, щоб уникнути непотрібного загострення у відносинах.

16. А. Я намагаюся щадити почуття інших. В. Я намагаюся переконати опонента в вигідності прийняття моїх умов.

17. А. Зазвичай я твердо наполягаю на своєму. В. Я намагаюся зробити все можливе, щоб уникнути непотрібного загострення у відносинах.

18. А. Я дозволяю опонентові дотримуватися своїх поглядів, якщо йому від цього краще. В. Я згоден де в чому поступитися опонентові, якщо він теж де в чому мені поступиться.

19. А. Я намагаюся відразу ж, відкрито, обговорити всі інтереси і спірні питання. В. Я намагаюся відкласти прийняття рішення, щоб мати час ретельно його обміркувати.

20. А. Я намагаюся відразу ж обговорити суперечності. В. Я намагаюся знайти справедливе поєднання з вигод і поступок для кожного з нас.

21. А. При підготовці до переговорів я намагаюся враховувати інтереси опонента. В. Я більше схильний до безпосереднього і відкритого обговорення проблеми.

22. А. Я намагаюся знайти позицію, що знаходиться між позицією опонента і моєї. В. Я наполягаю на своїх інтересах.

23. А. Дуже часто я намагаюся задовольнити всі інтереси, свої і опонента. В. Іноді я надаю право вирішувати проблему іншим.

24. А. Я намагаюся піти назустріч опоненту, якщо його умови надто для нього багато значать. В. Я намагаюся схилити опонента до компромісу.

25. А. Я намагаюся продемонструвати опонентові логічність і вигоду прийняття моїх умов. В. При підготовці до переговорів я намагаюся враховувати інтереси опонента.

26. А. Я пропоную варіант «ні вам, ні нам». В. Я майже завжди намагаюся задовольнити всі побажання, як свої, так і опонента.

27. А. Іноді я уникаю займати позицію, що веде до конфронтації. В. Я дозволяю опонентові дотримуватися своїх поглядів, якщо йому від цього краще.

28. А. Зазвичай я твердо стою на своєму. В. При виробленні рішення я постійно шукаю допомоги з боку інших.

29. А. Я пропоную варіант «ні вам, ні нам». В. Я відчуваю, що відмінності в позиціях не завжди варті того, щоб про них турбуватися.

30. А. Я намагаюся щадити почуття інших. В. Я завжди намагаюся знайти рішення проблеми спільно з опонентом.

Додаток Д

Опитувальник «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях»

Методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» (Альошина та ін., 1987) дає можливість обстежити сім'ю по ряду параметрів: найбільш конфліктні сфери сімейних відносин, ступінь згоди (незгоди) в ситуаціях конфлікту, рівень конфліктності в парі.

Виділяють вісім сфер сімейного життя, які найчастіше виступають причиною міжособистісних конфліктів подружжя:

- 1) проблеми відносин з родичами і друзями;
- 2) питання, пов'язані з вихованням дітей;
- 3) прояв подружжям прагнення до автономії;
- 4) ситуації порушення рольових очікувань;
- 5) ситуації неузгодженості норм поведінки;
- 6) прояв домінування подружжям;
- 7) прояв ревнощів подружжям;
- 8) розбіжності у ставленні до грошей.

Для класифікації поведінки людини в ситуації конфлікту були обрані два основних параметри: активність (або пасивність) в ситуації конфлікту, згода (або незгоду) з партнером по взаємодії.

Створена методика являє собою 32 ситуації сімейного взаємодії, які носять конфліктний характер. Як відповідь респондентам пропонується шкала можливих реакцій на певну ситуацію, яка враховує два параметри: активність чи пасивність реакції і згоду або незгоду з чоловіком. Лівий полюс шкали - активне вираження незгоди, потім слідує пасивне вираження незгоди, нейтральна поведінка, пасивне вираження згоди, нарешті, правий полюс - активне вираження згоди. Ділення шкали мають значення, відповідно, від «-2» до «+2».

Шкала має наступний вигляд:

- Категорично не згодна з тим, що чоловік робить і говорить в даній ситуації, активно заперечую йому і наполягаю на своєму - (-2);

- Чи не згодна з тим, що чоловік робить і говорить в даній ситуації, демонструю своє невдоволення, але уникаю відкритого обговорення - (-1);

- Нічого не роблю, не висловлюю своє ставлення, чекаю подальшого розвитку подій - (0);

- В цілому згодна з тим, що чоловік робить і говорить, але не вважаю за необхідне відкрито висловлювати своє ставлення - (1);

- Повністю згодна з тим, що чоловік робить і говорить в даній ситуації, активно підтримую його і схвалюю - (2).

Перед заповненням опитувальника випробуванням дається така інструкція: «У відносинах між подружжям досить часто бувають непорозуміння, протиріччя, зіткнення інтересів. Нижче наводяться досить типові ситуації; такі (або майже такі ж) виникають в кожній родині. Бували вони, напевно, і у вас. Будь ласка, виберіть той варіант із запропонованих відповідей, який найбільшою мірою близький до того, як ви себе ведете в подібних ситуаціях. Не варто занадто довго замислюватися над вибором відповіді, так як в даному випадку не може бути відповідей «правильних» і «неправильних». Відзначте на відповідному аркуші номер того варіанта, який здався вам найбільш гідною кандидатурою, і переходите до наступної ситуації. Всі відповіді будуть збережені в таємниці ».

Текст опитувальника

При роботі з методикою необхідно використовувати два різних варіанти: для чоловіка і дружини.

Варіант для дружини

1. Ви запросили своїх родичів у гості: чоловік, знаючи про це, несподівано пізно повернувся додому. Вас це засмутило, і після відходу гостей ви висловлюєте чоловікові своє засмучення, а він не може зрозуміти причини невдоволення. Ви ...

2. Чоловік уже багато разів обіцяв вам зробити дещо по дому, але як і раніше їм нічого не зроблено. Ви ...

3. Ви довго стояли в черзі в магазині; продавщиця весь час відволікалася, грубила покупцям. Коли підійшла ваша черга, чоловік, на ваш погляд, занадто різко почав розмовляти з нею. Ви неприємно здивовані його тоном. Ви ...

4. Вже пізно, дитині пора лягати спати, але йому не хочеться, а чоловік все-таки намагається відправити його в ліжко. Ви втручаєтеся і дозволяєте дитині ще трохи пограти, кажучи, що завтра вихідний. Чоловік наполягає на своєму. Ви ...

5. Ви домовилися провести вихідний день разом вдома. Але несподівано вам подзвонили батьки і покликали до себе. Ви відразу ж почали збиратися. Чоловік незадоволений, що порушилися ваші спільні плани. Ви ...

6. У чоловіка поганий настрій, ви здогадуєтеся, що у нього неприємності на роботі, хоча він нічого не говорить. Ви намагаєтеся викликати його на розмову, але він йде від розмови. Ви ...

7. Ви з чоловіком запрошені на день народження друга, грошей на подарунок недостатньо, вам здається, що саме чоловік в цьому місяці витратив занадто багато. Ви ...

8. Ваша подруга ділиться з вами і вашим чоловіком своїми проблемами і переживаннями. Одне із зауважень чоловіка, на ваш погляд, випадає із загального тону розмови і образливо для співрозмовниці. Ви ...

9. Вам обом потрібно затриматися на роботі, і нікому побути з дитиною. Ви вважаєте, що ваші справи важливіше і це повинен зробити чоловік, але він не погоджується. Ви ...

10. Ви почали ремонт квартири. Несподівано виявилось, що ця затія обійдеться дорожче, ніж ви припускали. Чоловік з самого початку ставився скептично до ваших планів, а тепер дуже сердитий на вас за непередбачені витрати. Ви ...

11. У вас є улюблене заняття. Чоловік радить залучити до цієї справи дитини. Ви ж вважаєте, що дитина буде вам заважати, а чоловік продовжує наполягати. Ви ...

12. Ви збираєтеся піти з дому у справах, а чоловік хоче з вами поговорити і незадоволений, що ви відмовляєтеся затриматися на кілька хвилин. Ви ...

13. З юності у вас залишилося багато друзів-чоловіків. Ви з задоволенням спілкуєтеся з ними, вони заходять до вас в гості. У чоловіка ці візити викликають невдоволення. Ви ...

14. Ви зайшли до чоловіка на роботу. Його не виявилось на місці, і, поки ви на нього чекали, вам явно вдалося завоювати симпатії його колег-чоловіків. Вас здивувала негативна реакція чоловіка. Ви ...

15. Вам здається, що чоловік періодично не так на те витрачає гроші. Ось він знову купив непотрібну, на ваш погляд, річ, але чоловік вважає, що вона необхідна в будинку. Ви ...

16. Ви просите чоловіка допомогти дитині приготувати уроки, тому що самі гірше знайомі з цим предметом, а чоловік продовжує займатися своїми справами і відсилає дитини до вас, кажучи, що йому ніколи. Ви ...

17. Останнім часом на роботі ви багато спілкуєтеся з одним з ваших колег. Ви часто дзвоните один одному, згадуєте про нього в розмовах з чоловіком. Чоловікові це явно неприємно. Ви ...

18. Ви випадково зустріли свою стару приятельку, розговорилися з нею, і вона вмовила вас зайти до неї додому. Ви пробули з нею весь вечір і пізно повернулися додому. Чоловік турбувався і, коли ви повернулися, висловив вам свою незадоволеність. Ви ...

19. За кілька днів до зарплати знову виникла розмова про те, що грошей не вистачає. Чоловік вважає, що ви недостатньо робите для забезпечення сім'ї. Ви ...

20. Ви провели вечір з новими друзями, які подобаються чоловікові, але вам не дуже симпатичні. На ваш погляд, з ними було нудувато, але ви

намагалися цього не показувати, а по дорозі додому чоловік несподівано висловив вам свою незадоволеність тим, як ви вели себе з його друзями. Ви ...

21. Ваш чоловік збирається до своїх старих друзів в гості, вам хотілося б піти з ним, але він не пропонує цього. Ви ...

22. У вас є улюблене захоплення, якому ви приділяєте вільний час. Чоловік не поділяє цього інтересу і навіть висловлює відкрите невдоволення. Ви ...

23. Чоловік покарав дитини, але вам здається, що вчинок не настільки серйозне, і ви починаєте грати з дитиною. Чоловік незадоволений цим. Ви ...

24. В гостях у друзів вас познайомили з привабливою жінкою. Ваш чоловік протягом всього вечора сидів з нею поруч, танцював і про щось жваво розмовляв. Вас це зачепило. Ви ...

25. Ви збиралися провести неділю вдома, але виявилось, що чоловік обіцяв друзям відвідати їх. Вам дуже не хочеться йти. Ви ...

26. Ви розповіли подрузі про ваших сімейних проблемах. Чоловік дізнався про це і був дуже незадоволений, так як вважає, що не варто розповідати всім і кожному про подібні речі. Ви ...

27. Чоловік давно просив вас зашити йому штани. Сьогодні він хотів надіти їх, але вони виявилися незашітіє. Він висловлює своє невдоволення, незважаючи на те що знає, що вам було ніколи. Ви ...

28. Знайомий вашої родини вже не в перший раз підвів вас, і ви вважаєте, що йому необхідно відкрито висловити своє невдоволення. Чоловік каже, що не варто надавати цьому великого значення. Ви ...

29. У вас поганий настрій, і вам хочеться поділитися з чоловіком своїми переживаннями і сумнівами. Ви намагаєтеся заговорити з ним, але він не помічає вашого стану і відповідає, що договорити можна пізніше, а зараз йому ніколи. Ви ...

30. Приятель чоловіка подзвонив і попросив вас передати дещо чоловікові, як тільки той повернеться додому. У вас було багато справ, ви згадали про це лише пізно ввечері. Чоловік був дуже незадоволений і різко

сказав, що ваша необов'язковість вже не в перший раз ставить його в незручне становище. Ви ...

31. Увечері ви збиралися разом з чоловіком подивитися телевізор, проте ваші інтереси перетинаються - вам хочеться дивитися передачі за різними програмами. Кожен з вас наполягає на своєму. Ви ...

32. Ви обговорюєте з друзями плани спільної відпустки. Чоловік несподівано починає виступати різко проти вашої пропозиції. Ви ...

Варіант для чоловіка

1. Ви запросили своїх родичів у гості; дружина, знаючи про це, несподівано пізно повернулася додому. Вас це засмутило, і після відходу гостей ви висловлюєте дружині своє засмучення, а вона не може зрозуміти причини невдоволення. Ви ...

2. Дружина давно обіцяла зробити дещо по дому і знову нічого не зробила. Ви ...

3. Ви довго стояли в черзі в магазині; продавщиця весь час відволікалася, грубила покупцям. Коли підійшла ваша черга, дружина, на ваш погляд, занадто різко почала розмовляти з нею. Ви неприємно здивовані її тоном. Ви ...

4. Вже пізно, дитині пора лягати спати, йому дуже не хочеться, а дружина все-таки намагається відправити його в ліжко. Ви втручаєтесь і дозволяєте дитині пограти ще, кажучи, що завтра вихідний. Дружина наполягає на своєму. Ви ...

5. Ви домовилися вихідний день провести разом будинку. Але несподівано вам подзвонили батьки і покликали до себе. Ви відразу ж почали збиратися. Дружина залишилася незадоволена тим, що порушилися ваші спільні плани. Ви ...

6. У дружини поганий настрій, ви здогадуєтесь, що у неї неприємності на роботі, хоча вона нічого не говорить. Ви намагаєтесь викликати її на розмову, але вона йде від розмови. Ви ...

7. Ви з дружиною запрошені на день народження друга, грошей на подарунок недостатньо. Вам здається, що саме дружина в цьому місяці витратила надто багато. Ви ...

8. Ваш друг ділиться з вами і вашою дружиною своїми проблемами і переживаннями. Одне із зауважень вашої дружини, на ваш погляд, випадає із загального тону розмови і образливо для співрозмовника. Ви ...

9. Вам обом потрібно затриматися на роботі, і нікому побути з дитиною. Ви вважаєте, що ваші справи важливіше і це повинна зробити дружина, але вона не погоджується. Ви ...

10. Ви почали ремонт квартири. Несподівано виявилось, що ця затія обійдеться дорожче, ніж ви припускали. Дружина з самого початку ставилася скептично до ваших планів, а тепер дуже сердита на вас за непередбачені витрати. Ви ...

11. У вас є улюблене заняття, дружина радить залучити до цього дитину. Ви ж вважаєте, що дитина буде вам заважати, а дружина продовжує наполягати. Ви ...

12. Ви збираєтеся піти з дому у справах, а дружина хоче з вами поговорити і незадоволена, що ви відмовляєтеся затриматися хоча б на кілька хвилин. Ви ...

13. З юності у вас залишилося багато друзів-жінок. Ви з задоволенням спілкуєтеся з ними, вони заходять до вас в гості. У дружини ці візити викликають невдоволення. Ви ...

14. Ви зайшли до дружини на роботу. Її не виявилось на місці, і, поки ви на неї чекали, вам явно вдалося завоювати симпатії її колег-жінок. Вас здивувала негативна реакція дружини. Ви ...

15. Вам здається, що дружина періодично не так на те витрачає гроші, ось вона купила непотрібну, на ваш погляд, річ, але дружина вважає, що вона необхідна в будинку. Ви ...

16. Ви просите дружину допомогти дитині приготувати уроки, тому що самі гірше знайомі з цим предметом, а вона продовжує займатися своїми справами "і відсилає дитини до вас, кажучи, що їй ніколи. Ви ...

17. Останнім часом на роботі ви багато спілкуєтеся з однією з ваших співробітниць. Ви часто дзвоните один одному, згадуєте про неї в розмовах з дружиною. Їй це явно неприємно. Ви ...

18. Ви випадково зустріли свого старого приятеля, розговорилися з ним, і він умовив вас зайти до нього додому. Ви пробули з ним весь вечір і пізно повернулися додому. Дружина турбувалася і, коли ви повернулися, висловила вам своє невдоволення. Ви ...

19. За кілька днів до зарплати знову виникла розмова про те, що грошей не вистачає. Дружина вважає, що ви недостатньо робите для забезпечення сім'ї. Ви ...

20. Ви провели вечір з новими друзями, які подобаються дружині, але вам не дуже симпатичні. На ваш погляд, з ними було нуднувато, але ви намагалися цього не показувати, а по дорозі додому дружина несподівано висловила невдоволення тим, як ви вели себе з її друзями. Ви ...

21. Ваша дружина збирається до своїх старих друзів в гості, вам хотілося б піти з нею, але вона не пропонує цього. Ви ...

22. У вас є улюблене захоплення, якому ви приділяєте вільний час, дружина не розділяє цього інтересу, навіть висловлює відкрите невдоволення. Ви ...

23. Дружина покарала дитину, але вам здається, що вчинок не настільки серйозне, і ви починаєте грати з дитиною. Дружина незадоволена цим. Ви ...

24. У гостях вас познайомили з цікавим чоловіком. Ваша дружина протягом усього вечора сиділа поруч з ним, танцювала тільки з ним і про щось жваво розмовляла. Вас це зачепило. Ви ...

25. Ви збираєтеся провести неділю вдома, але виявляється, що дружина обіцяла друзям відвідати їх. Вам дуже не хочеться йти. Ви ...

26. Ви розповіли одному про ваших сімейних проблемах, дружина дізналася про це і була дуже незадоволена, так як вважає, що не варто розповідати всім і кожному про подібні речі. Ви ...

27. Дружина давно просила вас починають праска. Сьогодні вона хотіла їм скористатися, але він виявився непочіненим. Вона висловлює вам своє невдоволення, незважаючи на те, що вона знала, що вам було ніколи. Ви ...

28. Знайома вашої родини вже не в перший раз вас підвела, і ви вважаєте, що їй необхідно відкрито висловити своє невдоволення. Дружина каже, що не варто цього надавати великого значення. Ви ...

29. У вас поганий настрій, і вам хочеться поділитися з дружиною своїми переживаннями і сумнівами. Ви намагаєтеся заговорити з нею, але вона не помічає вашого стану і відповідає, що поговорити можна пізніше, а зараз їй ніколи. Ви ...

30. Приятелька дружини зателефонувала і попросила вас передати дещо дружині, як тільки та повернеться додому. У вас було багато справ, і ви згадали про це лише пізно ввечері. Дружина була дуже незадоволена і різко сказала, що ваша необов'язковість вже не в перший раз ставить її в незручне становище. Ви ...

31. Увечері ви збиралися разом з дружиною подивитися телевізор, проте ваші інтереси перетинаються - вам хочеться дивитися передачі за різними програмами. Кожен з вас наполягає на своєму. Ви ...

32. Ви обговорюєте з друзями плани спільної відпустки, і дружина несподівано починає різко виступати проти будь-якого вашого пропозиції. Ви ...

Всі ситуації групуються в вісім блоків:

1. Відносини з родичами і друзями - № 1, 5, 8, 20.
2. Виховання дітей - № 4, 11, 16, 23.
3. Прояв автономії одним з подружжя - № 6, 18, 21, 22.
4. Порухення рольових очікувань - № 2, 12, 27, 29.
5. Неузгодженість норм поведінки - № 3, 26, 28, 30.

6. Прояв домінування одним з подружжя - № 9, 25, 31, 32.
7. Прояв ревнощів - № 13, 14, 17, 24.
8. Розбіжності у ставленні до грошей - № 7, 10, 15, 19.

Крім того, ситуації можуть бути розділені на дві групи

на підставі «винуватця конфлікту». Слово «винуватець» коштує в лапках, тому що мова йде не про реальну вини (яку часто взагалі важко виявити), а про привід до сварки. У ситуаціях № 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 30, 31 у виникненні конфлікту більшою мірою «винен» респондент, а в ситуаціях № 1, 2, 3, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 20, 21, 24, 25, 28, 29, 32 такий привід подав партнер.

Результати методики отримують шляхом розрахунку загального індексу (середнє арифметичне відповідей за всіма ситуацій), а також приватних індексів по блоках (середнє арифметичне по кожному блоку).

Значення індексів змінюються від -2 до 2. Негативне значення індексів говорить про негативну реакцію респондента в конфліктних ситуаціях, позитивні - про позитивні реакції. Значення, близькі до 1 (або до -1), підкреслюють пасивний характер поведінки при сімейних непорозуміннях, а близькі до 2 (або до -2) - наявність активної позиції в даних ситуаціях.

Отримані дані дозволяють оцінити і загальний рівень конфліктності в парі. Чим ближче значення загального індексу до -2, тим яскравіше виражений конфліктний характер взаємовідносин

Додаток Е**Опитувальника «Вимірювання установок в подружній парі»****Ю. Є. Алешиной**

1. Я думаю, що багатьох людей залишають байдужими неприємності оточуючих.
  - А. Так, це так.
  - Б. Ймовірно, це так.
  - В. Навряд чи це так.
  - Г. Ні, це не так.
2. Більшість людей зайняті лише собою, і їм мало цікавить, що відбувається навколо.
  - А. Так, це так.
  - Б. Ймовірно, це так.
  - В. Навряд чи це так.
  - Г. Ні, це не так.
3. Яувєрен (а), що існують певні моральні принципи, якими слід керуватися в будь-яких обставинах.
  - А. Так, це так.
  - Б. Ймовірно, це так.
  - В. Навряд чи це так.
  - Г. Ні, це не так.
4. Погані вчинки люди роблять частіше за все не по своїй волі, а з вини обставин.
  - А. Так, це так.
  - Б. Ймовірно, це так.
  - В. Навряд чи це так.
  - Г. Ні, це не так.
5. Що б людина не робила, головне, щоб він від цього отримував задоволення.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

6. Я вважаю, що навіть незнайомі охоче допомагають один одному, не кажучи вже ^ про близьких людей.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

7. Я думаю, що по можливості потрібно уникати робити те, що тобі неприємно.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

8. Щоб бути щасливим, потрібно перш за все виконувати свої обов'язки перед іншими людьми.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

9. Єдине, що надає сенс людського життя, - це діти.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

10. Я думаю, що подружжя повинні розповідати один одному про все, що їх хвилює.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

11. Сім'я, в якій немає дітей, - неповноцінна сім'я.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

12. Я думаю, що в хорошій сім'ї подружжя повинні розділяти різні хобі та захоплення один одного.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

13. Чим більше дітей у сім'ї, тим краще.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

14. Бути постійним свідком сварок батьків для дитини значно важче, ніж залишитися з одним з батьків після розлучення.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, незалежно від відносин батьків для дитини краще жити з батьком і матір'ю.

15. У хорошій сім'ї подружжя повинні проводити вільний час завжди разом.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Думаю, що вільний час слід проводити порізно.

16. Радість, яку дитина доставляє своїм батькам, не компенсує всього того, чого вони позбавляються-за нього.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, дитина в житті сім'ї може замінити все.

17. Я вважаю, що справжня любов буває один раз в житті.

А. Так, це так. ,

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, любити можна і кілька разів у житті.

18. Часто люди розлучаються, не використавши всіх можливостей налагодити стосунки.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

19. Коли люди люблять один одного, то ніщо їх по-справжньому не радує, якщо поруч немає коханої людини.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, любов не означає, що ніщо інше вже не радує.

20. Я думаю, що взаємна повага і любов подружжя по відношенню один до одного часто бувають значно важливіше, ніж сексуальна гармонія між ними.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

21. Розлучення, по-моєму, дає людині можливість зрештою знайти собі такого супутника життя, який йому потрібен.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, можливість розлучення лише заважає цьому.

22. Я вважаю, що якщо у коханого є якісь недоліки, то потрібно прагнути виправити їх, а не закривати на них очі.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, ^ сли вже любиш людину, то любиш і його гідності, і його недоліки.

23. Останнім часом про сексуальні проблеми дуже вже багато говорять.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

24. Я думаю, що доступність розлучення призвела до того, що руйнуються багато шлюби, які могли б бути вдалим, якби розлучення був неможливий.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, можливість розлучення допомагає зберегти вдалий шлюб і дає засіб виправити помилку.

25. Я вважаю, що всі сімейні проблеми легко розв'язні, ес / ш фізична близькість обом приносить справжнє задоволення.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

26. Якщо люди люблять один одного, то вони кожную вільну хвилину прагнуть провести разом.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, я думаю, що те, що люди люблять один одного, не означає, що вони постійно хочуть бути разом.

27. Я вважаю, що краще, щоб подружжя якомога рідше обговорювали між собою проблеми, пов'язані з фізичною близькістю.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

28. Я думаю, що значення сексуальної гармонії в сімейному житті зазвичай перебільшується.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

29. Я вважаю, що сімейні відносини залежать тільки від того, як складаються сексуальні відносини подружжя.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

30. Секс може бути такою ж темою для розмови між подружжям, як і будь-яка інша.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

31. Я думаю, що не варто звертатися до фахівця з приводу труднощів у своїй сексуальному житті.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, необхідно звертатися.

32. Сучасні жінки все рідше відповідають істинному ідеалу жіночності.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

33. Як зараз, так і в майбутньому всі основні обов'язки жінки будуть пов'язані з домашнім вогнищем, а чоловіки - з роботою.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

34. Для сучасної жінки так само важливо володіти діловими якостями, як і для чоловіка.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, для чоловіка це значно важливіше.

35. І дружина, і чоловік повинні мати деяку суму, яку кожен може витратити так, як вважає за необхідне.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, всі витрати потрібно обговорювати разом.

36. Професійні успіхи дружини заважають щасливого сімейного життя.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

37. Якщо є гроші, то не варто роздумувати, купити чи не купити вподобану річ.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, це не так.

38. Я думаю, що слід реєструвати (наприклад, записувати) все зроблені витрати.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Врялуш це так.

Г. Ні, це не так.

39. Бюджет сім'ї необхідно планувати до найдрібніших покупок.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи це так.

Г. Ні, я думаю, планувати бюджет не треба.

40. Я вважаю, що необхідно робити заощадження, навіть якщо при цьому доводиться собі в чомусь відмовляти.

А. Так, це так.

Б. Ймовірно, це так.

В. Навряд чи є сенс робити заощадження, якщо коштів недостатньо. Г.

Робити заощадження слід тільки в тому випадку, якщо для цього не треба економити.

Всі судження групуються в 10 настановних шкал.

1. Шкала ставлення до людей (позитивність ставлення до людей): судження 1, 2, 4, 6.
2. Шкала альтернативи між почуттям обов'язку і задоволенням: судження 3, 5, 7, 8.
3. Шкала ставлення до дітей (значення дітей в житті людини): судження 9, 11, 13, 16.
4. Шкала орієнтації на переважно сумісну або ж переважно роздільну діяльність, автономність подружжя або ж залежність подружжя один від одного: судження 10, 12, 15, 35.
5. Шкала відносини до розлучення, судження 14, 18, 21, 24.
6. Шкала відношення до кохання романтичного типу: судження 17, 19, 22, 26.
7. Шкала оцінки значення сексуальної сфери у сімейному житті: судження 20, 25, 28, 29.
8. Шкала ставлення до «заборонності сексу» (уявлення про заборонене ^{TM} сексуальної теми): судження 23, 27, 30, 31.
9. Шкала ставлення до патріархального чи егалітарної влаштуванню сім'ї (орієнтація на традиційні уявлення): судження 32, 33, 34, 36.
10. Шкала ставлення до грошей (легкість трат - ощадливість): судження 37, 38, 39, 40.

За кожною шкалою підраховується середнє арифметичне значення чотирьох відповідей.

При цьому в прямих питаннях (у ключах нижче перед ними стоїть «+») альтернативам у відповідях приписують такі значення: 4 бали («Так, це так»); 3 бали («Ймовірно, це так»); 2 бали («Навряд Чи це так »); 1 бал (« Ні, це не так »),

У зворотних, Інвертувати питаннях (перед їх номерами нижче стоять знаки «-») бали нараховуються за іншим принципом: альтернативам у відповідях

приписують такі значення: 1 бал («Так, це так»); 2 бали («Ймовірно, це так»); 3 бали («Навряд чи це так»); 4 бали («Ні, це не так»).

Ключі для обробки результатів

Шкала 1 (-1-2 +4 +6): 4. Чим вищий бал, тим більш оптимістичне уявлення респондента про людей взагалі.

Шкала 2 (+3-5-7 +8): 4. Чим вищий бал, тим виражено орієнтація респондента на борг в порівнянні з задоволенням.

Шкала 3 (+9 +11 +13-16): 4. Чим вищий бал, тим більш значущою представляється респонденту роль дітей в житті людини.

Шкала 4 (+10 +12 +15-35): 4. Чим вищий бал, тим більш виражена у респондента орієнтація на спільну діяльність подружжя в усіх сферах сімейного життя.

Шкала 5 (-14 +18-21 +24): 4. Чим вищий бал, тим менш лояльно ставлення респондента до розлучення.

Шкала 6 (+17 +19 +22 +26): 4. Чим вищий бал, тим виражено орієнтація на традиційно подану романтичну любов.

Шкала 7 (+20-25 +28-29): 4. Чим вищий бал, тим менш значущою представляється респонденту сексуальна сфера в сімейному житті.

Шкала 8 (+23 +27-30 +31): 4. Чим вищий бал, тим більше забороненою представляється респонденту тема сексуальних відносин.

Шкала 9 (-32-33 +34-36): 4. Чим вищий бал, тим менш традиційно уявлення респондента про роль жінки.

При цьому в прямих питаннях (у ключах нижче перед ними стоїть «+») альтернативам у відповідях приписують такі значення: 4 бали («Так, це так»); 3 бали («Ймовірно, це так»); 2 бали («Навряд Чи це так »); 1 бал (« Ні, це не так »), У зворотних, Інвертувати питаннях (перед їх номерами нижче стоять знаки «-») бали нараховуються за іншим принципом: альтернативам у відповідях приписують такі значення: 1 бал («Так, це так»); 2 бали («Ймовірно, це так») ; 3 бали («Навряд чи це так»); 4 бали («Ні, це не так»).